

Bosbarometer 2011

www.vbv.be/bosbarometer/

Wel draagvlak, maar géén (vierkante) meter extra ruimte voor het bos

- Vlaanderen ontbost opnieuw; de rest van West-Europa wordt groener
- Vlaamse Regering investeert onvoldoende in beloofde bosuitbreiding, op kaart en op terrein

Met de Bosbarometer houdt de Vereniging voor Bos in Vlaanderen aan de hand van een aantal meetbare indicatoren de vinger aan de pols van het Vlaamse bosbeleid en kan ze de belangrijkste trends van de afgelopen jaren in detail opvolgen. Daarnaast beschrijft de Bosbarometer ook de belangrijkste gebeurtenissen en beleidsbeslissingen die de voorbije tijd het bos en de bomen beïnvloed hebben.

😊 **Meer draagvlak dan ooit voor het bos.** Centraal in 2011 was zeker de aandacht die de Verenigde Naties aan het bos schonken: tijdens dit Internationaal Jaar van de Bossen plaatsten de VN en met hen heel wat organisaties en burgers de bossen in de kijker, in Vlaanderen en wereldwijd. Volkomen terecht, want het enorme maatschappelijke belang van onze nog steeds sterk bedreigde bossen verdient zeker extra aandacht. Ook in Vlaanderen was het draagvlak voor bos groter dan ooit. Het aantal bosinitiatieven van burgers, grote en kleine middenveldorganisaties, politici en overheden, bedrijven, universiteiten en

onderzoeksinstellingen, ... was nauwelijks bij te houden. Zowat iedereen sprong op de kar van de bomen en maakte van 2011 één groot bosfeest.

Enkele toch wel opmerkelijke initiatieven en gebeurtenissen:

- ✓ De Vlaamse overheid organiseerde in 2011 een **burgerbevraging over "Ruimte voor Morgen"** om na te gaan hoe de gemiddelde Vlaming wenst dat Vlaanderen er in de toekomst moet uitzien. Niet minder dan een derde van alle respondenten vond het daarin van groot belang in een groene omgeving te kunnen wonen, en zette een gezonde leefomgeving bovenaan de ruimtelijke-ordeningsagenda.
- ✓ Grote middenveldorganisaties vroegen meer aandacht en ruimte voor meer bos. **Onder de noemer "Geef ons de Ruimte" eist de Gezinsbond aandacht voor een ruimtelijke ordening op maat van het kind en het gezin**, met ruimte om te wonen, buiten te spelen, veilig te fietsen, te wandelen in de natuur, ... Een beter beheer van speelruimte, bos en natuur voor gezinnen en kinderen zijn hierbij nodig. Met de gezinsdag "(ge)Zin in Zoniën" slaagde de gezinsorganisatie er tijdens de Week van het Bos 2010 bovendien in om meer dan 7.000 van haar leden naar het bos te halen.
- ✓ Ook Pasar focuste het voorbije jaar op het bos. **Met de actie "Pasar Boomt" plantte de vrijetijdsorganisatie met 5.000 mensen op maar liefst 70 verschillende plaatsen niet minder dan 20.000 nieuwe boompjes.** In heel Vlaanderen werd gewandeld en geplant om Pasars eis voor meer bos en groen in Vlaanderen kracht bij te zetten.
- ✓ **Bedrijven springen op de kar van het bos en de bomen.** Telenet, Makro, Ikea en De Lijn, ... een hele resem grote en kleine ondernemingen engageren zich tot het planten van bomen. Sommige doen dit niet alleen in Vlaanderen maar ook in een aantal tropische landen.
- ✓ Ook de academische wereld roerde zich in het publieke debat: **een multidisciplinaire werkgroep van de K.U. Leuven** nam het Vlaamse en Europese bosbeleid en -beheer onder de loep, en **eiste meer aandacht voor het bos.** De werkgroep benadrukte dat het belang van bossen wordt onderschat, en dat er nood is aan een beter, coherent en verantwoordelijk bosbeleid.
- ✓ Dit groeiende draagvlak werd ook geïllustreerd door **de aanplant van de miljoenste boom van de campagne 1 Miljoen Bomen voor Vlaanderen**, en dit één jaar voor de geplande deadline van deze campagne. De Vlaming is het bomenplanten dus zeker wel genegen.

Tegenover dit toenemende draagvlak staat de realiteit op het terrein: nog steeds verdwijnt er in Vlaanderen bos, te veel bos; nog steeds wordt er onvoldoende werk gemaakt van afdoend bosbehoud én van ruimte voor nieuwe, toegankelijke bossen. Hier en daar zijn er kleine opklaringen, maar **helaas staat de Bosbarometer 2011 nog steeds op storm:**

☹️ **In 2010 nam de netto bosoppervlakte in Vlaanderen verder af.** In 2010 ging 232 hectare bos tegen de vlakte, dit zijn meer dan 500 voetbalvelden. Dit komt neer op **een verlies van 0,64 hectare bos per dag.** Ondanks een ontbossingsverbod in het Bosdecreet is – dankzij een aantal uitzonderingsmaatregelen op dat verbod – ontbossing in Vlaanderen dagelijkse praktijk. Dit staat in schril contrast met de Europese trend: de voorbije 20 jaar kwam er 2,486 miljoen hectare bos

bij in West-Europa. Anders dan de gemiddelde Europeaan, die in een steeds groenere omgeving leeft, verliest de Vlaming elk jaar een stukje van zijn schaarse bossen.

- ☹ De tiende verjaardag van het ontbossingsverbod en de compensatieregeling uit het Bosdecreet, wordt een feestje in mineur. Want wat indertijd in het Bosdecreet werd geschreven om in absoluut uitzonderlijke gevallen toch tot een noodzakelijke ontbossing te kunnen overgaan, blijkt vandaag *common practice* geworden te zijn. Getuige de meest recente cijfers: **de voorbije 10 jaar werd 2.350 hectare (ca. 5.000 voetbalvelden) vergund ontbost** wat in theorie gecompenseerd moest worden door 2.794 hectare compensatiebos: 1.045 hectare in natura en 1.749 ha financieel. **Ministeriële ontheffingen op het ontbossingsverbod, wat zo goed als nooit zou mogen gebeuren, werden de voorbije 10 jaar afgeleverd voor maar liefst 1.026 hectare ontbossingen.** Dit zijn meer dan 2.000 voetbalvelden.
- ☹ De Vlaamse Regering beloofde in haar Regeerakkoord om oplossingen te zoeken voor het reeds jarenlang aanslepende probleem van de zonevreemde bossen. **In het voorjaar van 2011 kondigde Minister Schauvliege een plan van aanpak voor de zonevreemde bossen aan in de media.** Ondanks het feit dat het thema reeds jaren bekend is en dat de oplossingsscenario's voorliggen (zie onder meer www.vbv.be/bedreigdebossen), beperkt men zich voorlopig echter tot verdere inventarisatie en studie. VBV betreurt deze verdere vertraging en stelt dat het hoog tijd is om te stoppen met plannen, en dat de tijd om beslissingen te nemen, gekomen is. Alleen zo zal men tot een duurzame oplossing van dit probleem kunnen komen. **Door de zonevreemde bossen problematiek in een nieuwe studie te parkeren, verandert er niets op het terrein. Integendeel, aan het huidige tempo van ontbossingen is elke dag die men verliest er één teveel.** VBV spoort de Minister dan ook tot haast aan om nog voor het einde van deze legislatuur met echte oplossingen aan te komen.
- 😊 In 2011 lanceerde Vlaams Minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, Joke Schauvliege, **een projectoproep waarbij lokale overheden de middelen uit het Boscompensatiefonds konden aanspreken.** De interesse was groot en in korte tijd dienden indrukwekkend veel gemeentes een dossier in. Het voorziene budget van € 500.000 was dan ook te krap, en werd nog voor deze eerste oproep verdubbeld. **Tien projecten kregen uiteindelijk een totaal van €900.000 toegekend voor de realisatie van 30,6 hectare compensatiebos.** Wegens het succes beloofde de minister nog in december 2011 een tweede projectoproep voor een totaalbudget van 1 miljoen euro te lanceren, zodat lokale overheden ook in 2012 projectvoorstellen kunnen indienen.
- ☹ Het probleem van het bosbehoud en de bosuitbreiding situeert zich echter niet alleen bij de overheid verantwoordelijk voor Leefmilieu en Natuur. De link met Ruimtelijke Ordening blijft onmiskenbaar: wil het ruimtelijk beleid niet mee, dan blijft ook het bosbeleid ter plaatse trappelen. Zonder dat er ruimte en rechtszekerheid wordt gecreëerd voor de beloofde bijkomende bossen, zal het ook op het terrein immers niet lukken. En **bij Ruimtelijke Ordening schort het duidelijk: amper 20% van de 10.000 hectare planologische bosuitbreiding van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is vandaag gerealiseerd, en de verdere afbakening van het Vlaamse buitengebied ligt momenteel zo goed als stil.** Vlaams Minister van Ruimtelijke

Ordering Philippe Muyters moet hoogdringend dit proces opnieuw op gang trekken. In 17 jaar tijd, sinds de intrede van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, is amper 20% van de beloofde 10.000 hectare planologische bosuitbreiding gerealiseerd. **Erger nog: in 2010 verdween zelfs 100 hectare bosbestemming op de plannen!** Ondertussen zijn voor het buitengebied operationele uitvoeringsprogramma's gemaakt met tientallen op te stellen RUP's (ruimtelijke uitvoeringsplannen) per gebied. Hiervan zijn er een honderdtal als prioritair aangeduid. Hoewel er in het kader van het SIGMA-plan een aantal RUP's gerealiseerd werden, **is er voorlopig geen enkele RUP afgerond wat betreft de afbakening van de agrarische en natuurlijke structuur (AGNAS).** Nochtans beloofde de minister van Leefmilieu er in samenwerking met de minister van Ruimtelijke Ordening 20 per jaar af te werken. Maar voorlopig wordt er dus **zo goed als geen vooruitgang geboekt, en komt er geen (vierkante) meter extra ruimte voor het bos bij.**

☹️ Op het terrein is de bosuitbreidings situatie al niet veel beter: uitgemiddeld over de periode 1994-2012 komt de beloofde bosuitbreiding neer op 13.664 hectare /18 jaar = 760 hectare effectief te realiseren bosuitbreiding per jaar. **Helaas, in 2010 bleken we nog nooit zo ver van deze jaarlijkse oppervlakte doelstelling gestaan te hebben:**

- **De Vlaamse overheid realiseerde 0 hectare aankoop in het kader van de effectieve bosuitbreiding.** Wel werden er gronden aangekocht voor een aantal compensatiebebossingen, maar er werd dus geen vierkante meter van de beloofde oppervlakte bijkomend bos gerealiseerd door de Vlaamse overheid. VBV vraagt dan ook met aandrang dat de Vlaamse overheid haar bosuitbreidingsengagementen opnieuw ernstig opneemt, door voldoende middelen voor het aankoopbeleid vrij te maken, en door de bosuitbreidingsteams van weleer, die in het verleden een actieve aankooppolitiek voor de Vlaamse overheid voerden, te heractiveren.
- **Particulieren en lokale overheden bebosten volgens de gegevens van het ANB in 2010 21 hectare.** Voor de privéboseigenaar bleef het bindend karakter van het advies van een aantal Vlaamse administraties, en meer specifiek dat van de Administratie Duurzame Landbouwonwikkeling (ADLO) een groot obstakel, dat veel kandidaat-bebossers in hun ambities fnuikte.

In het totaal werd volgens de officiële cijfers in 2010 dus 21 hectare nieuw bos gerealiseerd, wat natuurlijk mijlenver afstaat van de meerdere honderden hectare die elk jaar zouden moeten gerealiseerd worden. Ruim 15 jaar na het formuleren van de doelstelling om 10.000 hectare bos bij te realiseren, staat Vlaanderen nog geen stap verder.

☹️ Het Vlaanderen in Actie-plan (VIA), het paradepaardje van de Vlaamse Regering, nam in haar Pact 2020 de ambitieuze doelstelling op om tegen 2020 **de helft van de stedelijke en kleinstedelijke gebieden over een stadsbos te laten beschikken of er minstens een project rond te hebben opgestart.** Uit de "eenmeting", het recentste monitoringrapport van de vooruitgang van VIA, blijkt dat deze doelstelling nu reeds behaald is, 9 jaar vroeger dan voorzien! Een resultaat dat ons toch wel even de wenkbrauwen deed fronsen, want, ondanks het feit dat VBV dagelijks de situatie van het bos in Vlaanderen opvolgt, was deze hoge vlucht van nieuwe stads(rand)bossen aan onze aandacht ontsnapt. Dus ging VBV op onderzoek uit. **Al**

snel werd duidelijk dat er tussen woord van VIA en daad op het terrein nog een wijde kloof gaapt, en dat de conclusies uit de eenmeting van Pact 2020 een veel te rooskleurig beeld schetsen van de situatie. Meteen werd duidelijk dat de hoera-kreten bij de eenmeting van Pact 2020 absoluut niet gereflecteerd worden in evenveel echte realisaties op het terrein. Onze analyse leerde ons immers dat er **de voorbije 15 jaar ongeveer 815 van de 4.810 hectare door het ANB als noodzakelijk beschouwde bijkomende stads(rand)bossen werd gerealiseerd, slechts een kleine 17 % van de beoogde oppervlakte dus.**

- 😊 Bij de opening van de Week van het Bos 2011 lanceerde Minister Schauvliege de 'Boswijzer', een nieuwe methode om de evolutie van het bosoppervlakte in Vlaanderen nauwgezet te kunnen volgen. Deze boskartering nieuwe stijl is een stap vooruit: up to date, eenduidige en correcte informatie die op geautomatiseerde wijze wordt verkregen door de analyse van digitale hoge-resolutie luchtfoto's. De nieuwe werkwijze zal onder meer toelaten om deze monitoring elke twee jaar te herhalen, zodat er vanaf nu met grote regelmaat een duidelijk en goed onderbouwd beeld verkregen wordt van waar het met onze bosoppervlakte heen gaat. **Op het eerste gezicht is het nieuwe cijfer van de Vlaamse bosoppervlakte echter bijzonder verrassend: in 2010 werd immers 177.424 hectare bos gekarteerd, een heel groot verschil met de cijfers van 10 jaar geleden (146.380 hectare). Wat deze nieuwe boskartering echter niet toelaat, is vergelijking met de voorgaande boskartering uit 2000: de methodieken van beide karteringen zijn immers zodanig verschillend dat je appels met peren vergelijkt als je de cijfers van beide karteringen naast elkaar legt en daar rechtstreekse conclusies aan verbindt, dat benadrukte ook de Minister zelf.**
- 😊 Ook in 2010 werden inspanningen geleverd zijn om duurzaam bosbeheer meer ingang te doen vinden binnen het Vlaamse bosbeheer. **Het aantal bosbeheerplannen bleef ook in 2010 verder stijgen.** In principe biedt de Vlaamse boswetgeving voldoende garanties en stimulansen om binnen de bestaande bossen duurzaam bosbeheer te verzekeren, maar ook de bijkomende erkenning van een groeiende oppervlakte Vlaams bos als FSC-gecertificeerd, illustreert de toegenomen aandacht voor duurzaam, multifunctioneel bosbeheer. **Bij de start van de Week van het Bos 2010 werd het aanbod inlands gelabeld hout uitgebreid tot 15.188 hectare bos met FSC-certificaat. Een positieve trend die zich gedurende 2011 verder doorzette want op 1 september 2011 bedroeg de totale FSC-gecertificeerde oppervlakte onder FSC-groepscertificaat 17.070 hectare.**
- 😞 De ecologische functie van het Vlaamse bos staat sterk onder druk. De natuurindicatoren van het INBO luidden de alarmbel: **"in Vlaanderen komen 46 van de habitats van de Habitatrichtlijn voor. Drie kwart (35) hiervan krijgt een zeer ongunstige score, acht habitats (17 %) scoren matig ongunstig wat betekent dat er slechts drie habitats zijn die over de ganse lijn gunstige scoren halen."** Ook alle boshabitats scoren ongunstig op vlak van instandhouding. Om de Europese soorten en hun leefgebieden te beschermen en ook in de toekomst kansen te geven, worden alle EU-lidstaten verplicht maatregelen te nemen. Tegen eind 2010 moesten instandhoudingsdoelstellingen per gebied opgesteld worden. Vlaanderen haalde deze deadline niet en schoof ze op naar eind 2012. Op dit moment wordt er wel hard gewerkt rond deze zgn.

Speciale Beschermingszones: voor de 34 habitatrichtlijngebieden lopen lokale overlegprocedures, onder coördinatorschap van het Agentschap voor Natuur en Bos. **Maar nu reeds wordt duidelijk dat voor heel wat habitattypes en -soorten de lat van de gewestelijke doelen te laag gelegd wordt om hun gunstige staat van instandhouding te kunnen verzekeren. De vraag is dan ook of we tegen de deadline van 2012 resultaten zullen kunnen voorleggen die ook voor de Europese Commissie aanvaardbaar zullen zijn.**

- 😊 Het afgelopen jaar werd gewerkt aan het actief stimuleren van economische houtteelt, onder meer door middel van agroforestry en kortetoomloophoutteelt (KOH). **Op 22 juli 2011 keurde de Vlaamse regering een nieuwe subsidieregeling voor agroforestry goed, waardoor landbouwers gesubsidieerd kunnen worden voor de aanleg van boslandbouwsystemen aan te leggen; bedoeling is om tegen 2013 agroforestry toe te passen op 250 hectare.**
- ☹️ **Vlaanderen blijft echter met een zeer beperkte zelfvoorzieningsgraad van haar eigen houtvraag kampen.** Onze regio moet dan ook zeer grote volumes hout en afgeleide producten importeren, waaruit dan weer volgt dat we in grote mate onze ecologische voetafdruk naar landen exporteren, waar armoede, sociale onrechtvaardigheid en biodiversiteitsverlies vaak nog veel acutere problemen zijn dan bij ons. Vlaanderen is het dan ook aan zichzelf verplicht om in veel grotere mate in te staan voor een lokale, duurzame houtproductie. Dit probleem wordt overigens steeds acuter, wegens de stijgende vraag naar hout en houtvezels, ook voor alternatieve toepassingen zoals groene-energieproductie. Duurzame productie en exploitatie van houtige biomassa moet gepaard kunnen blijven gaan met multifunctioneel bosbeheer en behoud en herstel van biodiversiteit, en bij de ontwikkeling van de vraag naar houtvezels moet aandacht besteed worden aan de ecologische voetafdruk waarin dit resulteert, niet alleen hier maar ook wereldwijd. **De actuele wildgroei in Vlaanderen van kleine en grote biomassacentrales die warmte en elektriciteit produceren, en de daaruit voortvloeiende sterk stijgende vraag naar houtvezels, niet alleen hier maar overal in de geïndustrialiseerde wereld, dient dringend afgetoetst te worden aan de haalbaarheid op vlak van duurzame houtproductie, transport en verwerking.**
- 😊 Rond **handhaving van de natuur- en boswetgeving** in het bos doen heel wat indianenverhalen de ronde. VBV was dus wel nieuwsgierig naar wat daar van aan is, en heeft dit van naderbij onderzocht voor de Bosbarometer 2011. **Het bleek dat er op het vlak van handhaving van de bos- en natuurwetgeving de voorbije jaren enkele betekenisvolle stappen vooruit gezet zijn:**
- ✓ Bij de reorganisatie van het ANB in 2007 werd **per provincie een aparte cel Natuurinspectie opgericht**. Samen met de boswachters oefenen deze teams toezicht uit zodat de regelgeving gerespecteerd wordt en kunnen ze actief misdrijven opsporen. In elke provincie is er nu dus ook een gespecialiseerd team dat gericht en met expertise werkt aan bepaalde vormen van inbreuken en/of misdrijven m.b.t. de natuur- en boswetgeving.
 - ✓ Via het handhavingsdecreet van 2009 werd het bovendien mogelijk gemaakt om naast de klassieke weg van strafrechtelijke vervolging ook het **administratiefrechtelijke spoor** te volgen. Bij dit administratiefrechtelijke spoor kunnen bestuurlijke maatregelen en

geldboetes toegepast worden. Hierdoor is de administratieve last een pak minder zwaar geworden. Daarbovenop verleent het milieuhandavingsdecreet een hele waaier middelen aan boswachters en natuurinspecteurs om op terrein effectief te kunnen optreden.

- ☹️ Bossen wereldwijd spelen een prominente rol als het op biodiversiteit en klimaat aankomt. Maar de adembenemende soortenrijkdom in (tropische) wouden staat op de helling en het klimaat warmt verder op. Tropische ontbossing is verantwoordelijk voor 20% van de wereldwijde uitstoot van CO₂ en door de voortschrijdende ontbossing en bosdegradatie sterven soorten aan een razend tempo uit. De internationale gemeenschap is zich hiervan bewust **en het staat zo goed als vast dat “Vermeden Ontbossing - Avoided Deforestation” één van de speerpunten van het post-Kyoto klimaatbeleid wordt.** Ook Vlaanderen zal hierin een rol dienen te spelen.
- ☹️ Uit recent satellietonderzoek van de Wereld Voedsel- en Landbouworganisatie FAO bleek echter nog op 30 november 2011 dat het heel erg de verkeerde kant blijft uitgaan met onze wereldwijde bosoppervlakte: **van een gemiddelde oppervlakte bosverlies van 4,1 miljoen hectare per jaar tussen 1990 en 2000, versnelde dit ritme nog tot 6,4 miljoen hectare per jaar in de periode van 2000 tot 2005.** Zelfs indien men nieuwe bebossingen in het plaatje opneemt, dan nog **verloor onze aarde netto elk jaar 4,9 miljoen hectare bos de voorbije 15 jaar. Dit is 10 hectare bos per seconde, en dat gedurende een periode van 15 jaar...**
- 😊 Op de biodiversiteitstop in Nagoya in 2010 gaf **België alvast een aanzet door 10 miljoen euro toe te zeggen ter financiering van REDD+** (Reducing Emissions from Deforestation and Degradation: reductie van uitstoot door ontbossing en bosdegradatie)-activiteiten.
- ☹️ Op Vlaams niveau maakte minister Schauvliege bekend dat drie nieuwe projecten in Peru en Ecuador steun krijgen uit het Vlaams Fonds Tropisch Bos (VFTB). **Andermaal constateren we echter dat ook in 2010 de inbreng van de Vlaamse overheid in dit fonds fors verder werd teruggeschroefd.** Vlaanderen zou echt, als één van de rijkere regio's ter wereld, een veel belangrijker engagement op dit vlak moeten opnemen. Met deze magere budgetten ter ondersteuning van duurzaam bosbeheer in de tropen slaat onze overheid bovendien een bijzonder slecht figuur bij de ons omringende landen. Het behoud van de bossen in de tropen is bovendien een heel belangrijk, goedkoop en efficiënt instrument in de strijd tegen klimaatsverandering en voor het biodiversiteitsbehoud.

Inleiding

Voor u ligt de vijfde Bosbarometer van de **Vereniging voor Bos in Vlaanderen (VBV)**, de Vlaamse milieuvereniging die zich reeds 40 jaar specifiek met bossen bezighoudt en zich dagdagelijks inzet voor bosbehoud en meer en beter bos in Vlaanderen. Met de jaarlijkse Bosbarometer houden we aan de hand van een aantal meetbare indicatoren de vinger aan de pols van het bos en van het Vlaamse bosbeleid.

De indicatoren van deze Bosbarometer reflecteren onze hoofddoelstellingen en worden als volgt weergegeven:

- **Bosbehoud:** bosoppervlakte, ontbossingen en boscompensatie, zonevreemde bossen;
- **Bosuitbreiding:** afbakening bosuitbreidingsgebied conform de beleidsplannen (o.a. het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, het Vlaams Regeerakkoord, het Vlaanderen in Actieplan en de beleidsnota's en –brieven Leefmilieu en Natuur) en effectieve bosuitbreiding op het terrein;
- **Multifunctioneel bosgebruik:** bosrecreatie, duurzaam bosbeheer, handhaving, bossen voor ecologische en wetenschappelijke functie, economische bosfunctie;
- **Bossen in de wereld:** evolutie van de bosoppervlakte wereldwijd, investeringen en inspanningen van de Vlaamse overheid voor tropisch bos(behoud).

Voor iedere indicator vindt u in onze Bosbarometer een stand van zaken, de opmerkelijkste trends en het standpunt van VBV hierover. De cijfers van de Bosbarometer 2011 hebben betrekking op het jaar 2010, maar relevante beleidsevoluties en –beslissingen die plaatsvonden in 2011, worden ook reeds toegelicht.

2011: het Internationaal Jaar van de Bossen

2011 was het Internationaal Jaar van de Bossen. Onder het motto ‘Forests for People’ zette de VN het bos in de kijker en opende ze het debat over duurzaam bosbeheer. Een jaar lang werden in Vlaanderen én wereldwijd acties en activiteiten op poten gezet en burgers gemobiliseerd rond bossen. Volledig terecht, want bossen hebben immers een enorme invloed op het klimaat, het leefmilieu en de mensheid. Ze zijn, kort gezegd, van levensbelang. De massale respons, het enthousiasme en de gedrevenheid waarmee tijdens dit Internationaal Jaar van de Bossen deze oproep werd beantwoord, weerspiegelt dit enorme maatschappelijke belang van bossen, van bosbehoud, van bosuitbreiding en van duurzaam bosbeheer, en bewijst dat een belangrijk deel van onze samenleving dit inderdaad belangrijk vindt.

Ook in Vlaanderen werd een tandje en boompje bijgestoken: het draagvlak voor bos was groter dan ooit. Getuige de enorme opkomst tijdens de Week van het Bos 2010 en 2011: tijdens die twee feestweken verwelkomden de Vlaamse bossen verschillende 10.000den bezoekers.

Ook het ganse jaar door sloegen bedrijven, organisaties en overheden enthousiast de handen in elkaar voor meer en beter bos. De 1 miljoen bomen teller (www.1miljoenbomen.be) sloeg op hol en de miljoenste boom werd, veel eerder dan verwacht, geplant.

Organisaties binnen en buiten de sector staken niet alleen boompjes in de grond, ze zetten ook een stevig boompje op voor meer en beter bos, hier en in de wereld. Enkele toch wel opmerkelijke initiatieven en gebeurtenissen:

- Het departement Ruimtelijke Ordening van de Vlaamse overheid organiseerde de bevraging “Ruimte voor Morgen” bij de Vlaamse burger, over hoe Vlaanderen er in 2050 moet uitzien. De resultaten waren niet alleen verrassend en hoopgevend, maar openen hopelijk ook de ogen van onze beleidsmakers: niet minder dan een derde van alle Vlamingen vindt het van het grootste belang in een groene omgeving te kunnen wonen en zet een gezonde leefomgeving bovenaan de ruimtelijke-ordeningsagenda. Daarmee onderstrepen ze de nauwe relatie tussen een gezonde ruimtelijke ordening en een gezond leefmilieu.
- Grote middenveldorganisaties zoals Gezinsbond en Pasar vragen ook meer en meer aandacht en ruimte voor meer bos. Onder de noemer “Geef ons de Ruimte” eist de Gezinsbond aandacht voor een ruimtelijke ordening op maat van het kind en het gezin. De gezinsorganisatie vraagt aandacht voor het feit dat kinderen en gezinnen ruimte nodig hebben om te wonen, buiten te spelen, veilig te fietsen, te wandelen in de natuur,... Bouwstenen van deze kind- en gezinsvriendelijke ruimtelijke ordening zijn niet alleen vervat in een duurzame en kindgerichte stedenbouw, maar ook in een beter beheer van speelruimte, bos en natuur voor gezinnen en

kinderen. Met de gezinsdag “(ge)Zin in Zoniën slaagde de organisatie er tijdens de Week van het Bos 2010 bovendien in om meer dan 7.000 van haar leden naar het bos te halen. Maar Gezinsbond ging ook de wat heikeler dossiers niet uit de weg, en mobiliseerde mee voor een actie die het behoud van het door de Oosterweelverbinding bedreigde Sint-Annabos in Antwerpen eiste. Ook Pasar focuste het voorbije jaar op het bos. Met de actie “Pasar Boomt” plantte de vrijetijdsorganisatie met 5.000 mensen op maar liefst 70 verschillende plaatsen niet minder dan 20.000 nieuwe boompjes. In heel Vlaanderen werd gewandeld en geplant om Pasars eis voor meer bos en groen in Vlaanderen kracht bij te zetten. Een belangrijke streven voor Pasar die, als vereniging voor recreatie dichtbij, bomen en bossen nodig heeft om in te wandelen, te fietsen, tot rust te komen en van te leren.

- Bedrijven springen op de kar van het bos en de bomen. Vooraanstaande bedrijven zoals Telenet, Makro, Ikea en De Lijn, ... maar ook een hele resem kleinere ondernemingen engageren zich tot het planten van bomen. Sommige doen dit niet alleen in Vlaanderen maar ook in een aantal tropische landen.
- Ook de academische wereld roerde zich in het publieke debat: een multidisciplinaire werkgroep van de K.U.Leuven nam het Vlaamse en Europese bosbeleid en -beheer onder de loep. Dit resulteerde in een zgn. Metaforumtekst, waarin men vaststelde dat het belang van bos wordt onderschat. Om de ecosysteemdiensten en de biodiversiteit te behouden en optimaal te benutten, pleit K.U.L. voor een beter, coherent en verantwoordelijk bosbeleid. De biodiversiteit gaat achteruit in Europese bossen. "Het bosbeleid moet hier dringend zijn verantwoordelijkheid nemen, met bijzondere aandacht voor oerbossen en oude bossen", luidt het.
- Ook Argus, Groenhart, de Vlaamse universiteiten en onderzoeksinstituten (INBO), de nationale plantentuin van Meise, WWF, JNM, Natuurpunt, Velt, Forest Focus, Vogelbescherming, VVOG, het GMF, diverse milieuraden en provinciale domeinen, en nog veel meer organisaties, ... trokken mee aan de kar en zetten het bos in de kijker.
- 2010-2011 was ook het jaar van de heropleving van de burgergroeperingen en burgerprotesten, die in het getouw kwamen tegen ontbossingen en bomenkap. Niet alleen op straat, niet alleen door middel van bezwaarschriften, perswerking of zelfs juridische stappen, maar ook op Facebook, Twitter en andere sociale media reageren mensen verbolgen op de nodeloze kap van bomen. Wekelijks ontvangt het VBV-secretariaat één of meerdere alarmkreten over een (op til zijnde) ontbossing of de kap van een aantal markante en geliefde bomen in het straatbeeld. Vaak zijn deze inspanningen tevergeefs, en moeten we samen met de lokale opposanten met lede ogen toezien hoe – op volslagen wettelijke wijze - de zoveelste boom tegen de grond gaat, de zoveelste groenstrook verdwijnt, het zoveelste bos verder weggepeuzeld wordt.
- Dit groeiende draagvlak voor bos kon VBV de voorbije jaren mee aan den lijve ondervinden, én mee stimuleren. Het bereikte een orgelpunt met de aanplant van de miljoenste boom van de campagne 1 Miljoen Bomen voor Vlaanderen, en dit één jaar voor de geplande deadline van deze campagne. De Vlaming is het bomenplanten dus zeker wel genegen.

Laat dit grote draagvlak voor bos en natuur op zijn minst een insteek voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 zijn.

Bosbehoud

De voorbije 20 jaar werd veel over bos(behoud) gepalaverd maar zijn we geen (vierkante) meter opgeschoten, integendeel. Terwijl het bos(uitbreidings)beleid ter plaatse bleef trappelen, veranderde er heel veel op het terrein, vooral ten nadele van het bosbehoud. Een degelijke bescherming van onze bosoppervlakte is in Vlaanderen nog steeds geen evidentie en ook in 2010 was dit niet anders: **nog steeds verdwijnt hier meer bos dan er bij komt**. Een onthutsende vaststelling, opnieuw, want hoewel wij al jaren de alarmbel luiden, lijkt de negatieve trend zich door te zetten.

De ontbossingscijfers liegen er niet om: het gaat in Vlaanderen totaal de verkeerde richting uit: per dag verloor onze regio – volgens de officiële cijfers van het Agentschap voor Natuur en Bos – in 2010 nog steeds bos: 0,64 hectare bos per dag, dit is opnieuw meer dan een voetbalveld per dag. Jaar na jaar verdwijnen honderden hectare bos in Vlaanderen, gespreid over de voorbije tien jaar gaat het om maar liefst 2349 hectare bos die onze regio verloor. Voor het tweede jaar op rij is de balans overigens helemaal in het rood gedoken, en verdwijnt er meer bos dan er bijkomt. Toch wel een bijzonder schril contrast met de West-Europese trend: de voorbije 20 jaar kwam er in de rest van West-Europa maar liefst 17 miljoen hectare Europees bos bij. Anders dan de gemiddelde West-Europeaan, die dus elk jaar in een groenere omgeving leeft, verliest de Vlaming elk jaar nog een stukje van zijn schaarse bossen.

Tabel 1 Netto bosoppervlakte (2001-2010) (hectares)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Jaarlijkse vergunde ontbossing (ha)	181	200	185	225	236	291	248	278	273	232
Compenserende bebossing (ha)	110	101	97	124	223	192	237	219	119	168
Bosuitbreiding (ha)	287	277	515	357	338	224	108	88	88	21
Netto-bebossing (ha)	216	178	427	256	325	126	97	29	-67	-43

Jaar na jaar verdwijnen hier honderden hectare vaak zeer waardevolle bossen. Ook in 2010 bleef het bos niet gespaard: 232 hectare ging tegen de vlakte, bijna 500 voetbalvelden bos, een gigantische oppervlakte! Nochtans heeft Vlaanderen echt geen bosoverschot, integendeel. We blijven bungelen aan de staart van het Europese bospeloton en zullen, als de trend zich zo verder zet, binnen onafzienbare tijd absolute hekkensluiter zijn.

Nota bene: bij de opening van de Week van het Bos 2011 lanceerde Vlaams Minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, Joke Schauvliege, de 'nieuwe boswijzer'. Dit is een nieuwe methode om de evolutie van het bosoppervlakte in Vlaanderen nauwgezet te kunnen volgen. Deze boskartering nieuwe stijl is een stap vooruit: up to date, eenduidige en correcte informatie die op geautomatiseerde wijze wordt verkregen door de analyse van digitale hoge-resolutie luchtfoto's. De nieuwe werkwijze zal onder meer

toelaten om deze monitoring elke twee jaar te herhalen, zodat er vanaf nu met grote regelmaat een duidelijk en goed onderbouwd beeld verkregen wordt van waar het met onze bosoppervlakte heen gaat.

Op het eerste gezicht is het nieuwe cijfer van de Vlaamse bosoppervlakte echter bijzonder verrassend: in 2010 werd immers 177.424 hectare bos gekarteerd, een heel groot verschil met de cijfers van 10 jaar geleden (146.380 hectare). Wat deze nieuwe boskartering echter niet toelaat, is vergelijking met de voorgaande boskartering uit 2000: de methodieken van beide karteringen zijn immers zodanig verschillend dat je appels met peren vergelijkt als je de cijfers van beide karteringen naast elkaar legt en daar rechtstreekse conclusies aan verbindt, dat benadrukte ook de Minister zelf. Het ware interessant geweest de methodiek van 10 jaar terug op de actuele beelden toe te passen, maar dit bleek – wegens te arbeidsintensief – onhaalbaar. Vast staat echter dat dit tot een heel ander resultaat geleid zou hebben dan de oppervlakte van 177.424 hectare die de nieuwe methodiek nu opleverde.

Hoe verhoudt het resultaat van de nieuwe boskartering, de zgn. Boswijzer, zich nu tot de cijfers uit de Bosbarometer? Onafhankelijk van de nieuwe oppervlakte uit de boskartering, die het resultaat is van een gewijzigde methodiek, worden de bosoppervlaktes uit de Bosbarometer berekend uit de bebossings- en ontbossingsdossiers die het Agentschap voor Natuur en Bos elk jaar ontvangt: de totalen van de oppervlaktes vergunde ont- en bebossingen geven accuraat weer hoe elk jaar onze bosoppervlakte evolueert. Deze officiële cijfers worden steeds accurater maar zijn omwille van een aantal redenen nooit helemaal definitief: administratieve vertragingen, vervallen vergunningen die opnieuw aangevraagd moeten worden, vergunningen die niet uitgevoerd worden, beroepsprocedures die jaren kunnen aanslepen, illegale ontbossingen en spontane verbossingen waarvan geen cijfers bij de administratie gekend zijn, ... Toch geeft deze benadering een betrouwbaar beeld van waar het met onze bosoppervlakte heen gaat.

Figuur 1 Evolutie netto-bebossing in Vlaanderen (hectares)

De conclusie is hard: onze beleidsmakers bij Leefmilieu en Natuur, maar ook bij Ruimtelijke Ordening, kunnen absoluut niet om de bebossingscijfers van de voorbije jaren heen: opnieuw blijkt Vlaanderen een netto ontbosser te zijn. Van een ambitieus bosbeleid, nochtans beloofd in het Vlaams Regeerakkoord, is geen sprake. Onze overheid zou er nochtans minstens in moeten slagen de zeer beperkte bosoppervlakte die we hebben afdoende te beschermen, en bovendien te zorgen voor heel wat bijkomende (ruimte voor) bos. Vandaag doet ze dit helemaal niet, zoveel is duidelijk uit deze cijfers van het Agentschap voor Natuur en Bos.

Boskarteringen in Vlaanderen en de nieuwe Boswijzer

Sinds graaf Joseph de Ferraris is er veel gebeurd in Vlaanderen. Het was Graaf de Ferraris die de eerste systematische en grootschalige kartering van onze regio superviseerde, in de periode tussen 1771 en 1778. Dit leverde een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten op van de Oostenrijkse Nederlanden, waaronder Vlaanderen. Een uniek document waar nog vaak naar terug wordt gegrepen, en waarmee Vlaanderen in die tijd tot de best gekarteerde regio's behoorde van heel West-Europa.

Sinds die kartering zijn er op verschillende momenten doorheen onze geschiedenis nog betrouwbare karteringen van ons bosareaal gebeurd (Vandermaelen (1846 - 1854), 3de editie van topografische kaarten op 1:20.000 (merendeel opgemaakt tussen 1910 en 1940)).

In onze meer recente geschiedenis werd een eerste boskartering in de periode 1978-1992 uitgevoerd door Eurosense Technologies op basis van (1) visuele interpretaties van kleurinfrarode luchtfoto's uit de periode 1978-1990 en (2) terreincontroles. Deze eerste versie van de boskartering bevatte echter een aantal onnauwkeurigheden en was reeds bij publicatie gedeeltelijk verouderd.

Om hieraan te verhelpen is de boskartering een tweede keer uitgevoerd: de "boskartering 2000". De gegevens van de eerste boskartering werden geactualiseerd aan de hand van digitale zwart-wit orthofoto's van 1995. Deze actualisatie werd uitgevoerd door het OC GIS-Vlaanderen: door operatoren werd 'bos' gedigitaliseerd. Bos in een verkavelde omgeving werd apart gedigitaliseerd en gecontroleerd op het terrein door de boswachters en terreinploegen van de bosinventarisatie in de periode juli 1999 – juli 2000. Hierdoor konden bv. villawijken met veel bomen systematisch uit deze kartering geweerd worden. Het resultaat was een geactualiseerde digitale bosreferentielaag die samen met andere geografische lagen geïntegreerd werd in een bosinformatiesysteem bij de afdeling Bos & Groen (heden: het Agentschap voor Natuur en Bos).

De nieuwe boskartering 2010 is opgesteld a.d.h.v. digitale luchtfoto's waarbij in een 1ste stap op basis van reflectiewaarden een onderscheid gemaakt wordt tussen groen en niet-groen. In een tweede stap wordt a.d.h.v. een digitaal hoogtemodel een onderscheid gemaakt tussen hoog groen (= bomen, hoogte > 3m) en laag groen. De hoge-resolutie beelden laten toe om tot op het niveau van de individuele boom in te zoomen, en vervolgens heeft men alle aaneengesloten zones waar minstens op 0,5 hectare bomen voorkomen als bos ingekleurd. In een derde stap wordt de 'bomenkaart' omgezet in een boskaart.

Vergunde ontbossingen en boscompensatie

Bosbehoud is nochtans één van de uitgangspunten van het Bosdecreet dat in Vlaanderen een ontbossingsverbod invoerde. Later werd dit verbod versoepeld zodat ontbossen toch mogelijk werd in vier "uitzonderlijke" gevallen. Zo zijn ontbossingen voor werken van algemeen belang, in woon- en industriegebied en in vergunde verkavelingen wel nog toegestaan mits stedenbouwkundige vergunning en compensatie.

Maar daarnaast, begrijpe wie begrijpen kan, kan men ook steeds (lees: voor alle bossen) een ontheffing op het ontbossingsverbod aan de minister vragen. Wordt de ontheffing toegestaan dan mag men mits het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning en boscompensatie overgaan tot ontbossing.

En wat een maatregel zou moeten zijn die slechts bij zeer hoge uitzondering wordt ingeroepen, bleek al snel regel te worden, ook zo in 2010: in dat jaar werd voor 232,42 hectare bos de vergunning tot ontbossing afgeleverd. Hiervan werd 33,4 hectare via ontheffing ontbost (138 ingediende dossiers).

Tot nader order blijft bij ontbossing echter wel de compensatiegedachte overeind: wordt er ontbost, dan moet er elders een gelijke of zelfs grotere oppervlakte bos gecompenseerd worden. Dit kan in natura door compensatiebossen aan te planten, financieel door het storten van een bosbehoudsbijdrage in het boscompensatiefonds, of door een combinatie van beiden.

Om een “gelijkwaardig” bosareaal te verzekeren wordt het gekapte areaal bovendien vermenigvuldigd met een compensatiefactor, afhankelijk van de ecologische waarde van het gekapte bos. De kap van een eeuwenoud bos is namelijk niet te vergelijken met die van een jong populierenbosje. Dit zorgt er bv. voor dat de 232 hectare die vergund ontbost werden in 2010 gecompenseerd moeten worden door 279 hectare compensatiebos. 122 hectare hiervan zou in natura gecompenseerd worden en 157 hectare worden financieel gecompenseerd. De ontbosser die in natura compenseert krijgt twee jaar de tijd om zijn compensatiebebossing te realiseren. Of deze bebossing daadwerkelijk plaatsvindt, wordt in principe door de administratie gecontroleerd.

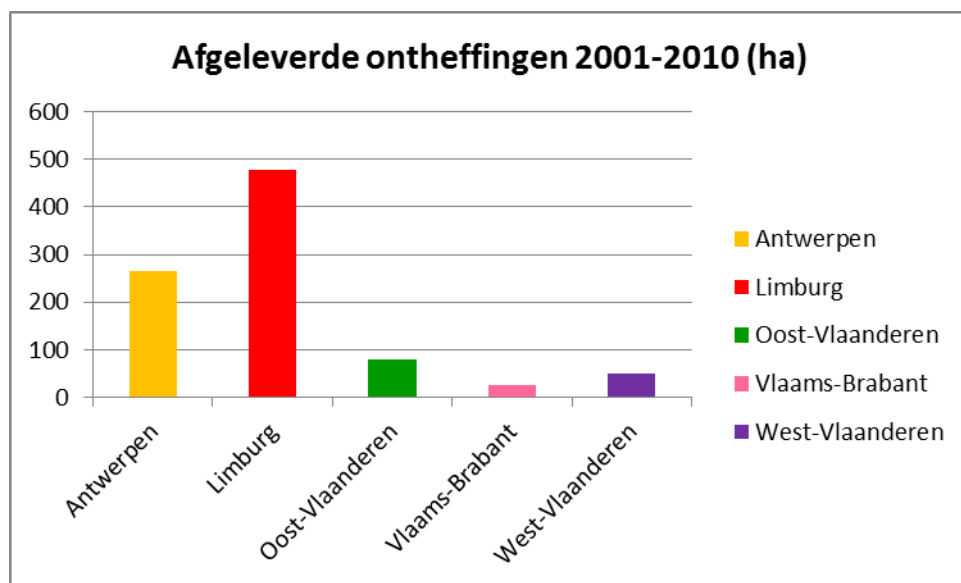
Tabel 2 Evolutie boscompensatie 2001-2010 (hectares)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2001-2010
Jaarlijkse vergunde ontbossing (ha)	181	200	185	225	236	291	248	278	273	232	2.350
Te compenseren bebossing (ha)	236	242	219	240	304	358	270	309	338	279	2.794
Natura compensatiebebossing (theoretisch, ha)	110	98	78	94	129	104	81	121	109	122	1.045
Aangekochte grond voor financiële compensatie (ha)	0	3	19	30	94	88	156	98	10	46	545
Nog te compenseren sinds 2001 (cumulatieve ha)	126	267	390	506	586	752	785	875	1.094	1.205	

De tiende verjaardag van de het ontbossingsverbod en de compensatieregeling uit het Bosdecreet, wordt echter een feestje in mineur. Want wat indertijd in het Bosdecreet werd geschreven om in absoluut uitzonderlijke gevallen toch tot een noodzakelijke ontbossing te kunnen overgaan, blijkt vandaag *common practice* geworden te zijn. Getuige de meest recente cijfers: de voorbije 10 jaar werd 2.350 hectare (ca. 5.000 voetbalvelden) vergund ontbost wat in theorie gecompenseerd moest worden door 2.794 hectare compensatiebos: 1.045 hectare in natura en 1.749 ha financieel. Ministeriële

ontheffingen op het ontbossingsverbod, wat quasi-nooit zou mogen gebeuren, werden de voorbije 10 jaar afgeleverd voor maar liefst 1.026 hectare ontbossingen. Dit zijn meer dan 2.000 voetbalvelden.

Jaar na jaar blijft het gros van de ontbossers financieel compenseren. Met de middelen, die terecht komen in het zgn. Boscompensatiefonds, realiseert de Vlaamse overheid, opnieuw in theorie, compensatiebebossingen in naam van de ontbosser. Wat blijkt in de praktijk: tot voor kort kwam hier zelden iets van in huis waardoor de compensatieachterstand gaandeweg gigantische proporties aanneemt: tot meer dan 1.200 ha eind 2010. In 2011 werd de regelgeving om aanspraak te maken op deze middelen wel soepeler gemaakt. Daarover hieronder meer.

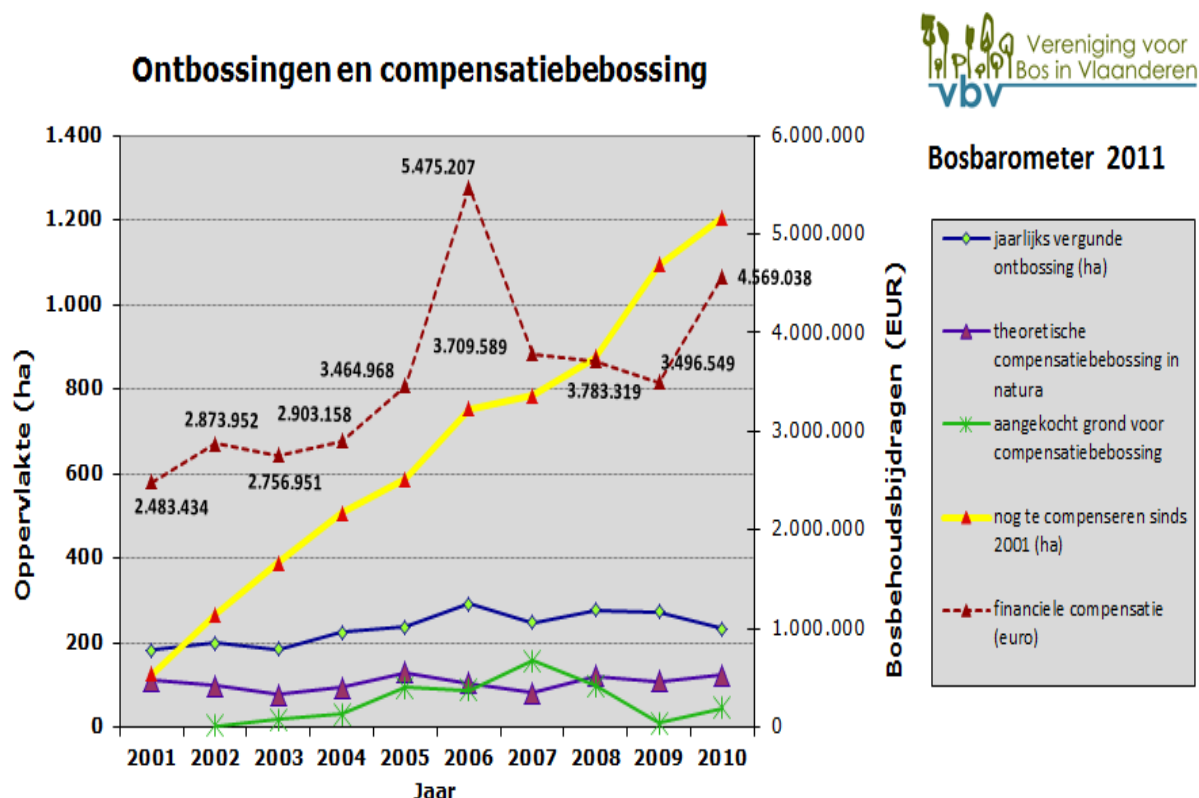

Figuur 2. Overzicht afgeleverde ontheffingen voor ontbossing in de periode 2000-2010 (hectare).

Kortom: elk jaar verdwijnen honderden hectare bos in Vlaanderen, en elk jaar worden voor minstens tientallen, en soms voor meer dan honderd hectare bos ontheffingen op het ontbossingsverbod toegekend. Bovendien gaat er elk jaar ook een onbekende oppervlakte bos op illegale wijze tegen de vlakte... Door het veelvuldig toelaten van allerlei uitzonderingssituaties is het ontbossingsverbod uit het Bosdecreet dan ook verworpen tot een lege doos. En slaat Vlaanderen een wel schamel figuur in Europa. Bovendien mangelt ook het compensatiesysteem, waardoor er elk jaar meer achterstand wordt opgelopen.

In 2011 ondernam de Minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, Joke Schauvliege, dan ook een poging om deze gigantische compensatieachterstand deels weg te werken, en lanceerde ze een projectoproep waarbij ook lokale overheden de middelen uit het Boscompensatiefonds konden aanspreken. Ze konden hiervoor bebossingsprojecten voorstellen. De gemeentes en provincies kregen drie maand de tijd om een degelijk voorstel uit te werken (waarbij lokale bosuitbreidingsinitiatieven en stadsrandbossen een pluspunt zijn).

De interesse was enorm, en in deze korte periode kregen indrukwekkend veel gemeentes de klus geklaard. Eén op zes Vlaamse gemeentes slaagde erin een voorstel uit te werken en in te dienen. Voor 138,6 hectare te bebossen gronden werden in totaal €7.731.945,39 subsidies aangevraagd. Het voorziene budget van € 500.000 was dan ook nogal krap, en werd nog voor deze eerste oproep verdubbeld. Van de ingediende projecten waren er 23 ontvankelijk en werden er 10 positief geëvalueerd. In november 2011 werden de laureaten bekendgemaakt: 10 lokale overheden kregen een totaal van €900.000 toegekend voor de realisatie van 30,6 hectare. Wegens het grote succes beloofde de minister nog in december 2011 een tweede projectoproep voor een totaalbudget van 1 miljoen euro te lanceren, zodat lokale overheden ook in 2012 projectvoorstellen kunnen indienen.

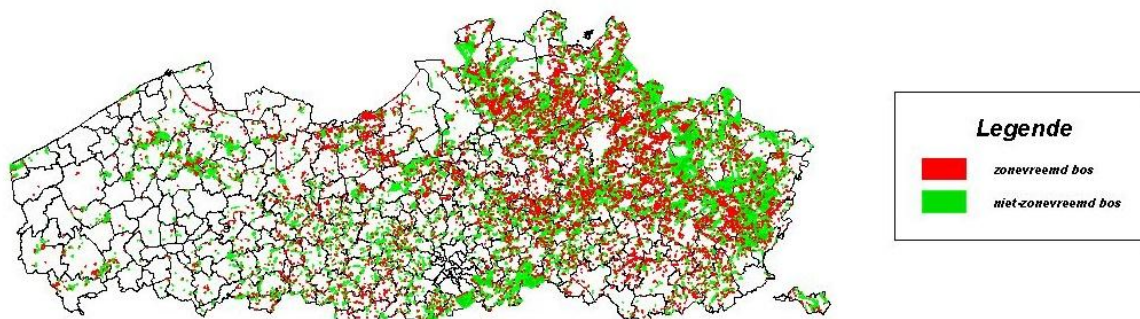

Figuur 3 Ontbossing en compensatiebebossing.

Over zonevreemde en ruimtelijk bedreigde bossen

Het hoofdprobleem van de ontbossingsproblematiek blijft de ruimtelijke bestemmingen: meer dan een kwart van alle bossen ligt namelijk niet in een groene bestemming. Deze zonevreemde bossen zijn vaak, door de bovenvermelde uitzonderingen op het ontbossingsverbod, bedreigd. Vooral de bossen in woon- en industriegebied en vergunde verkavelingen zijn zo goed als vogelvrij, ze kunnen nl. met een eenvoudige stedenbouwkundige vergunning simpelweg gekapt worden.

Zonevreemde bossen in Vlaanderen

De Vlaamse Regering beloofde in haar Regeerakkoord om oplossingen te zoeken voor dit reeds jarenlang aanslepend probleem, en in het voorjaar van 2011 kondigde Minister Schauvliege een plan van aanpak voor de zonevreemde bossen aan in de media. Sindsdien is het opnieuw vooral stil geweest rond het thema. De beleidsbrief Leefmilieu en Natuur 2011-2012 brengt verheldering: *'Het plan van aanpak rond zonevreemde bossen wordt eind 2011 operationeel in samenspraak met het beleidsdomein Ruimtelijke Ordening. In eerste instantie zal gewerkt worden aan een basiskaart met ecologisch waardevolle, ruimtelijk bedreigde, zonevreemde bossen. Dit biedt een kader voor verdere maatregelen. Verder wordt gewerkt aan een grondige analyse van 5 zonevreemde en ruimtelijk bedreigde bossen als leercases.'*

Ondanks het feit dat het thema reeds jaren bekend is en dat de oplossingsscenario's voorliggen (zie onder meer www.vbv.be/bedreigdebossen), beperkt men zich voorlopig tot verdere inventarisatie en studie. VBV betreurt deze verdere vertraging en stelt dat het hoog tijd is om te stoppen met plannen, en dat de tijd om beslissingen te nemen, gekomen is. Alleen zo zal men tot een duurzame oplossing van dit probleem kunnen komen. Door de zonevreemde bossen problematiek systematisch in studies te parkeren, verandert er niets op het terrein, en blijft er elke dag veel te veel Vlaams bos sneuvelen.

Zo vindt trouwens ook de Vlaming: bosbehoud is echt nodig. Dat bleek ook uit de campagne Groene Kleurpotloden: eind 2010 verzamelden we samen met de Jeugdbond voor Natuur en Milieu maar liefst 20.000 groene potloden, om aan de kabinetten van Leefmilieu en Ruimtelijke Ordening te overhandigen. We vermoedden namelijk dat er daar een groot tekort bestond aan de kleur groen om de kaarten en gewestplannen in te kleuren.

Bosuitbreiding

Het ontbossingsverbod een lege doos, ontbossingsvergunningen afgeleverd dat het een lieve lust is en ontheffingen meer regel dan uitzondering... Met het bosbehoud gaat het duidelijk niet goed. Hopelijk biedt een krachtadig bosuitbreidingsbeleid daar een reëel tegengewicht aan.

Planologische bosuitbreiding

Zelfs planologisch zijn we erin geslaagd te ontbossen...

Sinds 1994 spreekt het beleid over het inkleuren van 10.000 hectare extra ruimte voor bos op de ruimtelijke bestemmingsplannen. Die 10.000 hectare extra planologisch bos werd verankerd in het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen (RSV), de basis voor het ruimtelijke beleid voor het Vlaamse Gewest. De oorspronkelijke planhorizon was 2007, later werd dit bijgesteld tot 2012. De engagementen van het RSV op vlak van bos werden ook opgenomen in het Vlaams Regeerakkoord 2009 en het Vlaanderen in Actie Plan, het paradepaardje van de Vlaamse regering. Tienduizend hectare extra bossen die planologisch vastgelegd zouden worden. Met andere woorden: ruimte voor meer bos.

Eind 2007 was amper 20%, 2.000 van de 10.000 hectare bos, effectief ingekleurd op de plannen. De inkleuring van de harde bestemmingen - industriegebieden, nieuwe wegen, woonzones, ... - zaten wél goed op schema. Tussen 2007 en 2011 werd bovendien zo goed als geen verdere vooruitgang gemaakt: voor bos zit men nog steeds aan 20% van de taakstelling.

De deadline van 2012 voor de realisatie van deze doelstelling wordt met zekerheid niet gehaald. VBV pleit dan ook voor een ommezwaai in dit ruimtelijk beleid: de Vlaamse overheid, en met name de bevoegde administratie van Ruimtelijke Ordening moet hoogdringend personeel en middelen investeren in de integrale uitvoering van de beloftes uit het Vlaamse Ruimtelijk Beleid, dus ook de groene bestemmingen.

We zetten de cijfers eventjes op een rijtje en focussen op de realisaties, situatie juni 2011¹. In de Vlaamse Ruimtelijke Ordening zijn tal van processen lopende. In de open ruimte zijn vooral de AGNAS-processen (Afbakening van de Agrarische en Natuurlijke Structuur) van belang.

De ruimteboekhouding van het RSV streefde volgende afbakeningen na:

Bestemmingscategorie	Totaal op 1/1/1994	Totaal op 1/1/2007	Totaal op 1/1/2011	Streefcijfers RSV	Doelbereik
Wonen	227.500	227.400	227.700	227.500	NvT
Recreatie	18.300	19.200	19.800	21.000	55%

¹ Bron: Vlaamse Parlement Stuk 1341 (2011-2012) – Nr. 1 Gedachtewisseling over de stand van zaken van de afbakeningsprocessen en de ruimtebalans.

Natuur	111.100	122.500	125.700	150.000	37%
Overig groen	35.300	34.300	34.100	34.000	NvT
Bos	42.300	44.300	44.500	53.000	20%
Landbouw	807.600	794.500	789.000	750.000	32%
Industrie	56.300	59.500	61.100	66.000	50%

En niet alleen voor bosbehoud, maar ook voor (planologische) bosuitbreiding leverden de cijfers van 2010 een onthutsende vaststelling op: regelrecht tegen alle politieke engagementen in, is de oppervlakte bos in de bestemmingsplannen² in 2010 zelfs met 100 hectare afgenomen. In de plaats van het groene potlood te hanteren, is men er dus met de gom doorgegaan. Niet alleen slaagt Vlaanderen er niet in zijn echte bossen te beschermen, we zijn nu ook planologisch een ontbosser geworden. Dit is niet meer en niet minder dan een aanfluiting van de eigen engagementen van de Vlaamse overheid.

Tabel 3 bijkomend bos op de bestemmingsplannen (planologische bosuitbreiding, hectares)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bijkomend bos in ruimtelijke uitvoeringsplannen (ha) (cumulatief)	1.173	1.481	1.384	1.396	1.372	1.900	2.000	2.000	2.300	2.300	2.200
Doelstelling planologische bosuitbreiding (ha)	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Wanneer ze aangesproken wordt op deze stagnerende ruimtelijke ordening, komt de Vlaamse regering met een aantal belangwekkende beloftes op de proppen. Tijdens het Beleidssymposium 'Bos voor iedereen: droom of werkelijkheid' georganiseerd op 11 mei 2011 door VBV, Natuurpunt en ARGUS, gaf minister Schauvliege aan dat de volledige Vlaamse Regering zich geëngageerd heeft om jaarlijks 20 Ruimtelijke Uitvoeringsplannen op gang te trekken (en goed te keuren) en zo de broodnodige ruimte voor de bosuitbreiding verder af te bakenen. In de praktijk blijkt dit allerm minst het geval, en wordt er weinig vooruitgang geboekt.

Omdat in het RSV een algemeen streefcijfer is opgenomen en geen gebieden aangeduid waarin die extra hectares zouden moeten gevonden worden, blijkt de stap naar effectieve afbakening op perceelsniveau te groot. Hierdoor moeten de opties voor afbakening op geïntegreerde wijze verder uitgewerkt worden. Dit betekent dat de afbakening van natuur, bos en landbouw in één oefening gelijktijdig en gelijkwaardig

² http://www.natuurindicatoren.be/indicatorenportal.cgi?lang=nl&detail=205&id_structuur=65

t.o.v. elkaar afgewogen worden in overleg met middenveldorganisaties en lokale besturen. En dat is absoluut geen sinecure. Zo blijkt ook uit de realisaties³:

In 2003 ging men pas van start met het opmaken van ruimtelijke visies op landbouw natuur en bos en heeft men onderzocht waar enerzijds de bestaande plannen voldeden en anderzijds nieuwe RUP's nodig zijn om de bestaande plannen gericht te wijzigen in functie van bijkomende hectares natuur en bos. Een groot deel van de landbouwgebieden werd inmiddels op basis van de bestaande plannen herbevestigd.

Eind 2008, begin 2009 werd de visievorming rond de op te maken RUP's afgerond. Een belangrijke, doch wel heel erg late, stap voorwaarts: eindelijk was elk landbouw-, bos- of natuurgebied aangeduid mét de respectievelijke mogelijkheden: versterken van de bosstructuur, mogelijke bosuitbreiding en richtcijfers per gebied om tot de vooropgestelde 10.000 hectare bosuitbreiding te komen. Het oogde allemaal heel mooi op papier, nu de effectieve inkleuring nog!

In de volgende fase moest dan inderdaad werk gemaakt worden van de ruimtelijke uitvoeringsplannen. Enkel door nu heel proactief werk te maken van significante oppervlaktes waarbij deze doelstellingen planologisch worden vertaald, zal er ook écht ruimte voor bos en natuur vrijgemaakt worden. Dat is overigens ook een goede zaak voor de andere sectoren in het buitengebied, want zo creëert men veel meer rechtszekerheid over het landgebruik dan vandaag het geval is. De realisatie én politieke goedkeuring van de beloofde 20 RUP's per jaar is dan ook een absolute voorwaarde voor de realisatie van het Vlaamse bosbeleid.

Begin mei 2010 werd het plan van aanpak goedgekeurd en een organisatiestructuur opgezet om de verder uitvoering mogelijk te maken. Voor de dertien buitengebiedregio's zijn operationele uitvoeringsprogramma's gemaakt met tientallen op te stellen RUP's, hiervan zijn er een honderdtal als prioritair aangeduid.

Meer dan een jaar later stellen we vast dat er een aantal RUP's in het kader van het SIGMA-plan werd gerealiseerd, maar wat de afbakening van de agrarische en natuurlijke structuur (AGNAS) betreft, is er voorlopig geen enkele RUP afgerond. In de lopende RUP's met betrekking tot AGNAS, zou er volgens een recent parlementair debat ongeveer 5000 hectare extra natuur en bos zitten; samen is dit slechts goed voor 15% van de resterende oppervlakte-doelstelling. Voor de duidelijkheid: 15% die in voorbereiding, dus nog niet gerealiseerd is. Er is dus zo goed als geen vooruitgang geboekt.⁴

Effectieve bosuitbreiding

Over 2010 kunnen we kort zijn: er werden in 2010 door de Vlaamse overheid géén aankopen gerealiseerd t.b.v. de bosuitbreiding.

Op het terrein is de bosuitbreidingsituatie al niet veel beter: gekoppeld aan de planologische bosuitbreiding, werd er in het RSV ook 10.000 hectare effectieve bosuitbreiding beloofd. Bovendien

³ Bron: Vlaamse Parlement Stuk 1341 (2011-2012) – Nr. 1 Gedachtewisseling over de stand van zaken van de afbakeningsprocessen en de ruimtebalans.

⁴ www.vlaanderen.be/AGNAS

verdween er in de periode 1994-2000 maar liefst 3.664 hectare bos. Hierdoor moet de doelstelling bijgesteld worden tot 13.664 hectare effectieve bosuitbreiding⁵.

Analoog aan het niet halen van de doelstelling voor planologische bosuitbreiding, werd ook hier de deadline van 2007 grandioos gemist, waarna men ook hier de planhorizon 'verruimde' tot 2012. Uitgemiddeld over de periode 1994-2012 komt de beloofde bosuitbreiding dus neer op 13.664 hectare /18 jaar = 760 hectare effectief te realiseren bosuitbreiding per jaar. Het was van bij aanvang dan ook duidelijk dat hiervoor de nodige inspanningen en investeringen nodig waren. Helaas, in 2010 bleken we nog nooit zo ver van deze jaarlijkse oppervlakte-doelstelling gestaan te hebben:

- De Vlaamse overheid realiseerde 0 hectare aankoop in het kader van de effectieve bosuitbreiding. Wel werden er gronden aangekocht voor een aantal compensatiebebossingen, maar er werd dus geen vierkante meter van de beloofde oppervlakte bijkomend bos gerealiseerd door de Vlaamse overheid. Toch wel een ontstellende vaststelling. VBV vraagt dan ook met aandrang dat de Vlaamse overheid haar bosuitbreidingsengagementen opnieuw ernstig opneemt, door voldoende middelen voor het aankoopbeleid vrij te maken, en door de bosuitbreidingsteams van weleer, die in het verleden een actieve aankooppolitiek voor de Vlaamse overheid voerden, te heractiveren.
- Particulieren en lokale overheden bebosten volgens de gegevens van het ANB in 2010 21 hectare. Voor de privéboseigenaar bleef het bindend karakter van het advies van een aantal Vlaamse administraties, en meer specifiek dat van de Administratie Duurzame Landbouwwontwikkeling (ADLO) een groot obstakel, dat veel kandidaat-bebossers in hun ambities fnuikte.

In het totaal werd volgens de officiële cijfers in 2010 dus 21 hectare nieuw bos gerealiseerd, wat natuurlijk mijlenver afstaat van de meerdere honderden hectare die elk jaar zouden moeten gerealiseerd worden. Ruim 15 jaar na het formuleren van de doelstelling om 10.000 hectare bos bij te realiseren, staat Vlaanderen nog geen stap verder.

Tabel 4 Effectieve bosuitbreiding (hectares)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Doelstelling effectieve bosuitbreiding (ha)	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664
Effectieve bosuitbreiding (ha) (cumulatief)	1.809	2.096	2.373	2.888	3.245	3.583	3.807	3.916	4.004	4.092	4.113
To go (ha)	11.855	11.568	11.291	10.776	10.419	10.081	9.857	9.749	9.660	9.573	9.551

De toekomst

Op dit moment werkt de Vlaamse regering een nieuwe visie op de ruimtelijke ordening uit. Het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen wordt de opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan. Burgerparticipatie wordt hoog in het vaandel gedragen bij de ontwikkeling van dit plan. Via een grote publiekscampagne liet de overheid de burgers aan het woord: zij mochten meedenken over de toekomst van onze

⁵ Voorgaande boskarteringen stelden vast dat het bosareaal in de periode tussen 1990 en 2000 met 6.107 ha is verminderd. In de voor het RSV relevante periode tussen 1994 en 2000 betekent dit een oppervlaktevermindering van 3.664 ha, die moet gecompenseerd worden. Rekening houdend met deze ontbossingen dient de taakstelling inzake effectieve bosuitbreiding bijgesteld te worden tot 13.664 ha nieuw bos. (= 10.000 ha bosuitbreiding + 3.664 ha compensatiebebossingen).

ruimtelijke ordening. De respons op de publieksenquête in het kader van de opmaak van het nieuwe ruimtelijke beleidsplan was hoog, wat op zich al hoopgevend is voor dit toch verre van gemakkelijk thema. Bovendien was de respons ook hoopgevend voor het bos: de ideale toekomstige leefomgeving van de meeste Vlamingen ziet er (drastisch) anders uit dan wat de huidige bostrend lijkt te voorspellen: 31% van de ruim 46.000 respondenten vindt de Vaubanwijk in Freiburg de ideale leefomgeving. Freiburg is wereldwijd een voortrekker op vlak van ruimtelijke ordening, milieuzorg en mobiliteit. De Freiburgse visie maakt doordachte keuzes over duurzame mobiliteit, groene energievoorziening en groen in de stad. Dat wordt niet alleen concreet gemaakt door bv. campagnes rond isoleren, een fietsvriendelijke inrichting, kwaliteitsvol openbaar vervoer en voldoende parken en groenvoorzieningen die bovendien via groene linten met elkaar verbonden worden, maar ook door het feit dat zich op het Freiburgse grondgebied ook nog eens het grootste stadsbos van West-Europa uitstrekt. Maar liefst 43% (meer dan 6.000 hectare) is er bebost, en in dat grote stadsbos vindt de bezoeker niet minder dan 450 km wandelroutes, educatieve trails en sportpistes, en een ruim aanbod aan rustplaatsen, kampeersites, barbecueplekken, speelzones, zwembijvers, uitkijktorens en kijkhutten, ...

Blijkbaar is ook de Vlaming een dergelijke omgeving wel genegen. Nochtans staan heel wat Vlaamse gemeentes en steden nog ver van dit ideaalbeeld. Meer groen in de stad, "naast decorgroen ook veel doegroen" kwam als 1 van de topideeën uit de burgerbevraging naar voor. Speelbossen staan hierbij hoog op het verlanglijstje. Een ander opmerkelijk idee dat door de respondenten als prioritair naar voren werd geschoven, is de onomkeerbaarheid van een groene bestemming: "bepaalde gebieden moeten strikt groen ingekleurd worden, eens groen altijd groen". Kortom, een ontbossingsverbod dat er ook in de feiten één is...

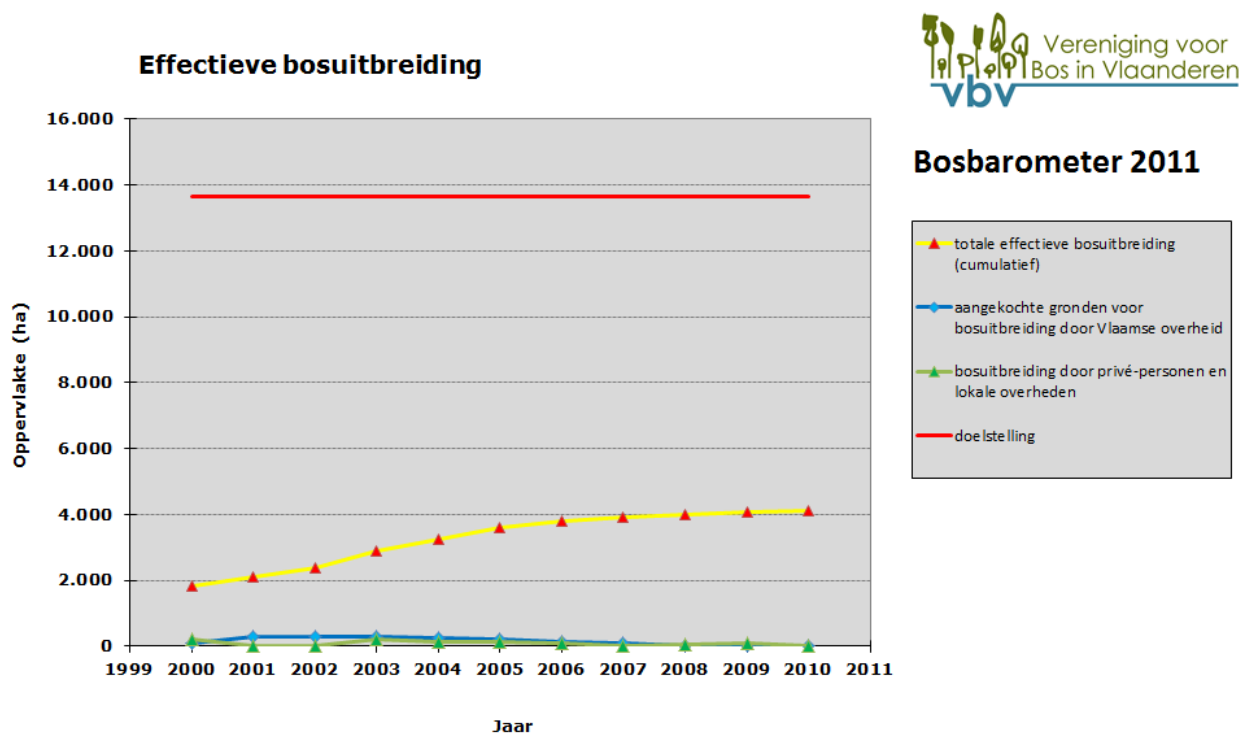
Stads(rand)bossen

Het Vlaanderen in Actie-plan (VIA), het paradepaardje van de Vlaamse Regering, nam in haar Pact 2020 de ambitieuze doelstelling op om tegen 2020 de helft van de stedelijke en kleinstedelijke gebieden over een stadsbos te laten beschikken of er minstens een project rond te hebben opgestart. Uit de "eenmeting", het recentste monitoringrapport van de vooruitgang van VIA, blijkt dat deze doelstelling nu reeds behaald is, 9 jaar vroeger dan voorzien! Een resultaat dat ons toch wel even de wenkbrauwen deed fronsen, want, ondanks het feit dat VBV dagelijks de situatie van het bos in Vlaanderen opvolgt, was deze hoge vlucht van nieuwe stads(rand)bossen aan onze aandacht ontsnapt. Vlaanderen heeft overigens ook niet de gewoonte haar doelstellingen op vlak van bos en natuur voortijdig te behalen, dus gingen we op onderzoek uit. Al snel werd duidelijk dat er tussen woord van VIA en daad op het terrein nog een wijde kloof gaapt, en dat de conclusies uit de eenmeting van Pact 2020 een veel te rooskleurig beeld schetsen van de situatie.

O.b.v. onze detailanalyse werd bovendien meteen duidelijk dat de hoera-kreten bij de eenmeting van Pact 2020 absoluut niet gereflecteerd worden in evenveel echte realisaties op het terrein. Het was bovendien ook niet echt duidelijk wanneer een stads(rand)bosproject als gerealiseerd werd beschouwd, of wanneer men meende te kunnen besluiten dat er een project rond liep. De evaluaties van Pact 2020 zouden er dan ook baat bij hebben dat de parameters die gemeten worden duidelijk benoemd en gedefinieerd worden, en vooral dat er wordt gewerkt met indicatoren die ook de echte realisaties op het terrein reflecteren. Onze analyse leerde ons immers dat er de voorbije 15 jaar ongeveer 815 van de

4.810 hectare door het ANB als noodzakelijk beschouwde bijkomende stads(rand)bossen werd gerealiseerd, een kleine 17 % van de beoogde oppervlakte dus. Het contrast met de beweringen van de metingen van het Pact 2020, met een stijging van het realisatiepercentage van 28 naar 53 % op 1 jaar tijd, is op zijn zachtst gezegd verrassend. VBV heeft dan ook de nodige vragen gesteld over de locatie van deze nieuwe bossen en de criteria waarop men hun vooruitgang evalueerde. Ondanks het feit dat deze onbeantwoord zijn gebleven, houdt men vast aan deze “resultaten”: in de Beleidsbrief Leefmilieu en Natuur 2011-2012 wordt de hoge vlucht van de stadsrandbossen opnieuw bejubeld.

Stads(rand)bossen: veelbelovend, alom bejubeld en terecht gewaardeerd omwille van hun uitzonderlijke maatschappelijke belang... Maar in Vlaanderen vooral veel beloofd. In het stads(rand)bossendossier⁶ heeft VBV de feiten op een rijtje gezet en een stand van zaken opgemaakt. De algemene conclusie luidt: 'Stads(rand)bossen: het blijft een randgeval in Vlaanderen'.

Figuur 4. Effectieve bosuitbreiding (hectares).

⁶ Raadpleegbaar op <http://vbv.be/beleid/#srb>.

Multifunctioneel bos: het bos is meer dan bomen alleen!

Recreatie

Wat we al jaren bepleiten en vermoeden, komt nu ook duidelijk uit de bevraging van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen naar voor: de Vlaming snakt naar meer groen! Niet alleen omwille van de levensbelangrijke ecosysteemdiensten die het bos uitoefent, maar ook omwille van de recreatieve waarde.

Sinds 1999 kent Vlaanderen het concept van speelzones in bossen. Sinds 2005 bestaat er ook de mogelijkheid om speelzones in natuurreservaten (NR) af te bakenen. Speelzones zijn stukken bos of natuurgebied van gemiddeld enkele hectares groot waar de jeugd tot 25 jaar op niet-commerciële basis kan spelen. Dit betekent dat de jeugd vrije toegang krijgt tot deze zones voor spel en ontspanning. Elders in het bos zijn we immers verplicht op de paden te blijven.

Begin 2011 beschikte Vlaanderen over 2.433,7 hectare speelzones waarvan 2.350,2 hectare gelegen in bos en 83,5 hectare gelegen in natuurreservaat. Hoewel er in 2010 8 nieuwe speelzones officieel goedgekeurd werden, is er toch een afname van 19 hectare ten opzichte van de toestand begin 2010 te wijten aan het afschaffen van de grote speelzone (45,7 hectare) in het privé-bos Mechelse bos gelegen te Maasmechelen.

Duurzaam bosbeheer

Er worden ook nog steeds inspanningen geleverd om duurzaam bosbeheer ingang te doen vinden binnen het Vlaamse bosbeheer. In principe biedt de Vlaamse boswetgeving voldoende garanties en stimulansen om binnen de bestaande bossen duurzaam bosbeheer te verzekeren, maar de bijkomende erkenning van een groeiende oppervlakte bos als FSC-gecertificeerd, illustreert de toegenomen aandacht voor duurzaam, multifunctioneel bosbeheer. Bij de start van de Week van het Bos 2010 werd het aanbod inlands gelabeld hout stevig uitgebreid tot 15.188 hectare bos met FSC-certificaat. Een positieve trend die zich gedurende 2011 verder doorzette want op 1 september 2011 bedroeg de totale FSC-gecertificeerde oppervlakte onder FSC-groepscertificaat 17.070 hectare. Het Agentschap voor Natuur en Bos beschikt sinds 2006 over een FSC-groepscertificaat, waarvan ze de organisatie en het management op zich neemt. Groeps certificering verenigt een aantal bosbeheerders die als groep gecertificeerd worden en dit biedt tal van voordelen zoals gedeelde administratieve en financiële lasten en verantwoordelijkheden. Sinds 2009 zitten alle FSC-bossen onder groepsmanagement.

Tabel 5 Oppervlakte FSC-gecertificeerde bossen (hectare)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Sept 2011
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----------

Individuele certificering (ha)	4.382	4.382	4.382	4.513	4.513	4.513	4.513	4.513	4.513	-	-	-
Groepscertificaat (ha)	-	-	-	-	-	-	3.495	3.495	4.585	12.595	15.188	17.070
Oppervlakte gecertificeerde bossen (ha)	4.382	4.382	4.382	4.513	4.513	4.513	8.008	8.008	9.098	12.595	15.188	17.070

Ook het aantal bosbeheerplannen nam verder toe: in 2010 werd voor 3.408 hectare bos en voor 179 hectare bosreservaten het bosbeheerplan goedgekeurd. Dit brengt het totaal op 53.467 hectare bos en 2.201 hectare bosreservaat (of 73% van alle bosreservaten) met een bosbeheerplan.

Tabel 6: Oppervlakte bos met bosbeheerplan

Duurzaam bosbeheer	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Beperkt beheerplan (ha)	23.184	23.883	24.788	26.399	26.704	27.694	28.232	28.712	28.987	29.195	29.580
Uitgebreid beheerplan (ha)	5.312	5.780	6.257	7.057	7.395	8.227	12.449	14.459	19.101	20.864	23.887

Handhaving

Rond handhaving van de wetgeving in het bos doen heel wat indianenverhalen de ronde; VBV was dus wel nieuwsgierig naar wat daar nu allemaal van aan is, en heeft dit – o.m. aan de hand van de handhavingsrapporten die het Agentschap voor Natuur en Bos elk jaar opstelt – van naderbij onderzocht voor de Bosbarometer 2011. Het bleek dat er op het vlak van handhaving van de bos- en natuurwetgeving de voorbije jaren enkele betekenisvolle stappen vooruit gezet zijn:

- Bij de reorganisatie van het ANB in 2007 werd per provincie een aparte cel Natuurinspectie opgericht. Per provincie worden in deze cel 6 natuurinspecteurs voorzien. Samen met de boswachters oefenen ze toezicht uit zodat de regelgeving gerespecteerd wordt en kunnen ze actief misdrijven opsporen. Naast de permanente aanwezigheid van de boswachters die zorgen voor toezicht, sociale controle en de eerstelijns contacten met heel wat bosgebruikers, staat hierachter in elke provincie nu dus ook een gespecialiseerd team dat gericht en met expertise kan werken rond bepaalde vormen van inbreuken en/of misdrijven m.b.t. de natuur- en boswetgeving.
- Via het handhavingsdecreet van 2009 werd het bovendien mogelijk gemaakt om naast de klassieke weg van strafrechtelijke vervolging ook het administratiefrechtelijke spoor te volgen. Bij dit administratiefrechtelijke spoor kunnen bestuurlijke maatregelen en geldboetes toegepast worden. Daarbovenop verleent het milieuhandhavingsdecreet een hele waaier middelen aan boswachters en natuurinspecteurs om op terrein effectief te kunnen optreden.

De resultaten op het terrein mogen er wezen⁷: In 2010 heeft het ANB 1001 meldingen geregistreerd wat een stijging van bijna 10% betekent t.o.v. van het jaar ervoor. In 1 op 5 gevallen heeft een melding geleid tot het opstellen van een proces verbaal of het geven van een schriftelijke aanmaning, 1 op de 8 meldingen was ongegrond en in 1 op de 14 gevallen kon de melding mondeling worden afgehandeld.

⁷ Bron: Handhavingsrapport 2010 Agentschap voor Natuur en Bos

Naast de routine- en gerichte controles werd er ook daadwerkelijk strafrechtelijk en administratiefrechtelijk opgetreden. Dankzij de optimalisering van het systeem van aanmaningen is het aantal PV's gedaald t.o.v. 2009: 815 aanvankelijke en 307 navolgende PV's in 2010.

VBV vindt dit een zeer positieve evolutie: door het effectief en daadkrachtige optreden van het ANB kunnen misdrijven op gepaste wijze gesanctioneerd worden; bovendien heeft de nieuwe structuur het mogelijk gemaakt om gespecialiseerde teams uit te bouwen, die gericht kunnen werken, zowel kort op de bal, door bepaalde ongewenste situaties die zich voordoen snel aan te pakken, als strategisch en op lange termijn, door met regelmaat rond bepaalde thema's te werken en zo een preventieve rol te kunnen spelen.

Ecologische en wetenschappelijke bosfunctie

Op ecologisch vlak worden inspanningen geleverd om onze bossen goed te beheren. Dit is absoluut noodzakelijk en dringend nodig, want uit cijfers van het Europees Milieu Agentschap blijkt dat België, met uitzondering van Spanje, van alle EU-lidstaten het slechtste resultaat boekt wat betreft het in stand houden van haar Natura-2000 habitats. Die Natura-2000 habitats zijn leefgebieden die aangeduid worden in het kader van het Europese Natura 2000 Netwerk, een netwerk van Europa's meest kwetsbare dier- en plantensoorten en hun leefgebieden. Ook tal van bossen vallen binnen het Natura-2000 netwerk.

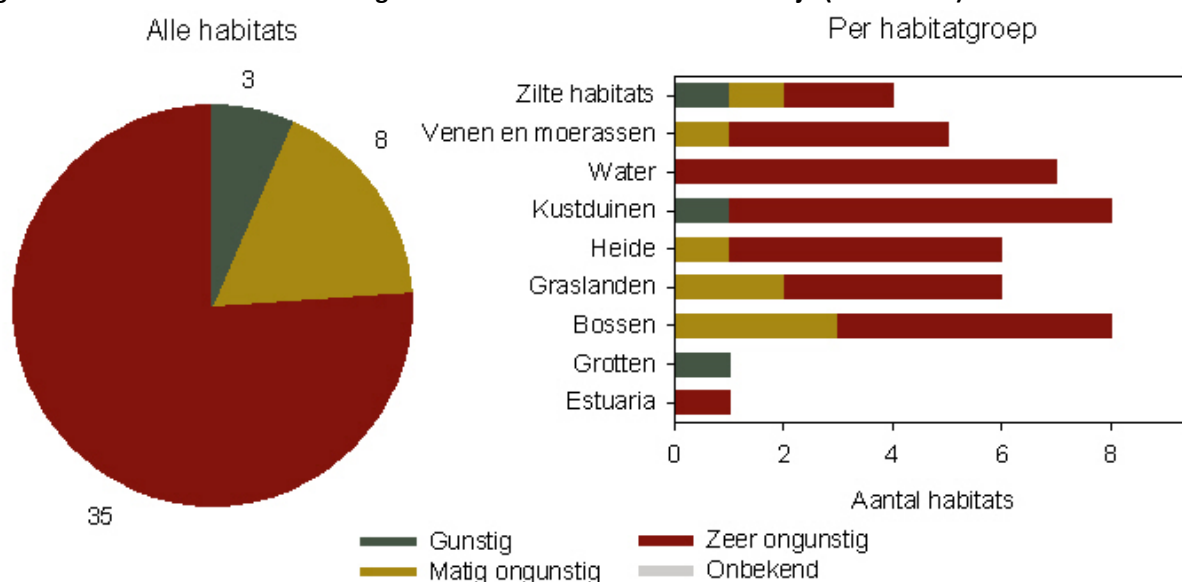
Ook de natuurindicatoren van het INBO luiden de alarmbel: "in Vlaanderen komen 46 van de habitats van de Habitatrichtlijn voor. Drie kwart (35) hiervan krijgt een zeer ongunstige score, acht habitats (17 %) scoren matig ongunstig wat betekent dat er slechts drie habitats zijn die over de ganse lijn gunstige scores halen." Alle boshabitats scoren ongunstig, er is dus veel werk aan de winkel, zeer veel werk. Overigens heeft de afnemende ecologische kwaliteit van onze bossen en natuur weinig te maken met het specifieke beheer, maar wel met de algemene afnemende milieukwaliteit: op basis van cijfers van het Europees Milieu Agentschap scoort België na Cyprus het slechtste in de Europese milieuranking (Environmental Performance Index EPI). Dat blijkt uit een studie van de Nederlandse organisatie Natuur & Milieu, op basis van cijfers van het Europese Milieuagentschap (EEA). De lage score van ons land is vooral te wijten aan vier factoren: de slechte water- en luchtkwaliteit, bodemvervuiling en de slechte bescherming van fauna en flora. Zo loopt meer dan 70% van de oppervlaktewateren in België het risico om de doelstellingen van de Kaderrichtlijnwater niet te halen. In het versnipperde Vlaanderen betekent dit dat er zeer veel negatieve milieu-effecten op onze bosgebieden inwerken, wat de ecologische functie en kwaliteit in stijgende mate onder druk zet.

Om de Europese soorten en hun leefgebieden te beschermen en ook in de toekomst kansen te geven, worden alle EU-lidstaten verplicht maatregelen te nemen. Tegen eind 2010 moesten instandhoudingsdoelstellingen⁸ per gebied opgesteld worden. Vlaanderen haalde deze deadline niet en schoof ze op naar eind 2012. Op dit moment wordt er wel hard gewerkt rond deze zgn. Speciale Beschermingszones: voor de 34 habitatrichtlijngebieden lopen lokale overlegprocedures, onder coördinatorschap van het Agentschap voor Natuur en Bos. Maar nu reeds wordt duidelijk dat voor heel wat habitattypes en -soorten de lat van de gewestelijke doelen te laag gelegd wordt om hun gunstige staat van

⁸ <http://www.inbo.be/docupload/4348.pdf>
http://www.natuurindicatoren.be/indicatorenportal.cgi?lang=nl&detail=694&id_structuur=23

instandhouding te kunnen verzekeren. De vraag is dan ook of we tegen de deadline van 2012 resultaten zullen kunnen voorleggen die ook voor de Europese Commissie aanvaardbaar zullen zijn.

Figuur 5 De staat van instandhouding van de habitats van de Habitatrichtlijn (bron: INBO).

Gematigd optimisme is er wel over de gezondheid van onze bosbomen. Tot 1995 nam het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) een gestage toename van het percentage beschadigde bosbomen in de Vlaamse bosvitaliteitsinventaris waar. Sinds 2000 is er echter een verbetering van de toestand, die zich doorzette in 2010: men stelde vast dat 16,1 % van de Vlaamse bosbomen als beschadigd kon beschouwd worden⁹. In 1996 bedroeg het percentage beschadigde bomen nog 26,4 %. Sinds 2003 is de toestand in Vlaanderen dan beter dan in Europa (20,2 % beschadigde bosbomen in 2009). De zomereik, de populier en de Corsicaanse den zijn bij ons de meest beschadigde boomsoorten. De verminderende verzurende en vermestende atmosferische deposities en de toenemende aandacht voor duurzaam bosbeheer zijn factoren die tot een verbetering van de bosgezondheid kunnen leiden. De toenemende verandering van het klimaat daarentegen kan de bosgezondheid verder aantasten, dus voorzichtigheid blijft geboden.

Economische functie van bos en bomen

Het afgelopen jaar werd gewerkt aan het actief stimuleren van economische houtteelt, onder meer door middel van agroforestry en korteomloophoutteelt (KOH). Agroforestry, ook wel boslandbouwsysteem genoemd, is het combineren op eenzelfde perceel van een landbouwteelt met de teelt van bomen. Op

⁹ Men spreekt van een beschadigde boom als de boom 30 % van zijn bladeren verliest. Hiervoor zijn insecten en schimmels in grote mate verantwoordelijk. Zo zorgt de vraatzucht van de rupsen van nachtvlinders voor bladverlies bij een kwart van de zomereiken. Populier heeft last van roestschimmel die de bladeren al begin augustus doet vallen.

22 juli 2011 keurde de Vlaamse regering een nieuwe subsidieregeling voor deze landgebruiksvorm op het kruispunt van landbouw en bosbouw, definitief goed. Hierdoor kunnen landbouwers een subsidie aanvragen om boslandbouwsystemen aan te leggen; bedoeling is om tegen 2013 agroforestry toe te passen op 250 hectare. Een enorme stap vooruit om – de op zich aloude traditie van - boslandbouw opnieuw in Vlaanderen in te burgeren.

Het draagvlak voor bomen in landbouwcontext wint aan belang. Echter spelen er nog een aantal belangrijke juridische knelpunten (inzake de juridische definitie en een aantal wetgevingen) die dringend uit de weg moeten geruimd worden. Het kabinet van Kris Peeters heeft beloofd hier werk van te maken.

De noodzaak van een eigen kwaliteitsvolle houtproductie in Vlaanderen blijft echter een belangrijk pijnpunt: Vlaanderen staat slechts in voor een bijzonder beperkt aandeel van haar eigen houtvraag. Vlaanderen moet dan ook zeer grote volumes hout en afgeleide producten importeren, waaruit dan weer volgt dat we in grote mate onze ecologische voetafdruk naar landen exporteren, waar armoede, sociale onrechtvaardigheid en biodiversiteitsverlies vaak nog veel acutere problemen zijn dan bij ons. Vlaanderen is het dan ook aan zichzelf verplicht om in veel grotere mate in te staan voor een lokale, duurzame houtproductie. Dit probleem wordt overigens steeds acuter, wegens de stijgende vraag naar hout en houtvezels, ook voor alternatieve toepassingen zoals groene-energieproductie. Duurzame productie en exploitatie van houtige biomassa moet gepaard kunnen blijven gaan met multifunctioneel bosbeheer en behoud en herstel van biodiversiteit, en bij de ontwikkeling van de vraag naar houtvezels moet aandacht besteed worden aan de ecologische voetafdruk waarin dit resulteert, niet alleen hier maar ook wereldwijd. De actuele wildgroei in Vlaanderen van kleine en grote biomassacentrales die warmte en elektriciteit produceren, en de daaruit voortvloeiende sterk stijgende vraag naar houtvezels, dient dringend afgetoetst te worden aan de haalbaarheid op vlak van duurzame houtproductie, transport en verwerking.

De rol van de populier in het Vlaamse landschap geherwaardeerd?

Het voorbije jaar nog luidden sectorfederaties Fedustria, UVB en NFZ, die de houtverwerkende industrie, de bosexploitanten en de zagerijen vertegenwoordigen, de alarmbel. Naar eigen zeggen kampt de sector immers met een tekort aan populieren (ca. 120.000 m³ of bijna 1/3 van de behoefte) als grondstof voor verpakkingsmateriaal, de productie van multiplex of voor pallets. Dit zou te wijten zijn aan de vraag vanuit China en India en het gebruik van populier bij houtverbranding voor het opwekken van energie. Maar de sector wees ook op de verantwoordelijkheid van de Vlaamse overheid, die de schaarste nog zou versterken: bij kapvergunningen zou immers vaak opgelegd worden dat herbebossing met andere soorten moet gebeuren, waarbij de populier dus steeds vaker moet plaats maken voor andere, trager groeiende soorten.

Ook VBV sluit zich aan bij de oproep om de populier te herwaardenen: uit de resultaten van de academische studiedag “Ecologische Bosuitbreiding op Sterk Bemeste Gronden” (georganiseerd door de Universiteit Gent en het INBO op 23 september 2011) bleek trouwens dat populier uitstekende kansen biedt voor ecologische bosuitbreiding op de rijke Vlaamse gronden. Niet enkel de inheemse populierenvariëteiten maar ook de klonen blijken zeer goede, zo niet de beste, prestaties te leveren bij ecologische bosuitbreiding op rijke gronden, aansluitend bij andere bossen. De hoofdreden hiervoor is

dat deze snelgroeïende soort er relatief snel in slaagt een boscossysteem te realiseren, waardoor heel wat andere soorten ook kansen krijgen.

Op dit moment worden andere boomsoorten door ons subsidiesysteem fel ondersteund, terwijl ze er veel minder in slagen om ecologische vooruitgang te boeken bij bebossing van rijke gronden. Het zou goed zijn mocht bij een komende herziening van de subsidiereglementering meer plaats en financiële ondersteuning voor de populier te voorzien (nu is het bv. verboden om klonen te planten in groene bestemmingen en is de populier de minst gesubsidieerde boomsoort). Tegelijkertijd moet vermeden worden dat waardevolle en (bio)diverse bossen vervangen worden door monotone populierenakkers. Maar het is duidelijk dat de populier een heropwaardering verdient wegens zijn potenties binnen een multifunctioneel en ecologisch bosuitbreidingsbeleid (waarbij ook de aanleg van onderetages en andere ecologische maatregelen sterk ondersteund blijven worden).

Bossen in de wereld

Bossen spelen een prominente rol als het op biodiversiteit en klimaat aankomt. Daar zijn we het met zijn allen over eens. Maar de adembenemende soortenrijkdom in (tropische) wouden staat op de helling en het klimaat warmt verder op. Tropische ontbossing is verantwoordelijk voor 20% van de wereldwijde uitstoot van CO₂ en door de voortschrijdende ontbossing en bosdegradatie sterven soorten aan een razend tempo uit. De internationale gemeenschap is het er dan ook over eens dat de vaak grootschalige ontbossingen absoluut gestopt moeten worden en de bossen beschermd. Bos – en natuurbescherming en het vrijmaken van middelen om ontwikkelingslanden hierin te ondersteunen was dan ook één van de krachtlijnen van zowel de VN-Biodiversiteitsconferentie in Nagoya (oktober 2010) als de VN-Klimaatconferentie te Cancun (december 2010). Vermeden ontbossing (*Avoided Deforestation*) wordt ongetwijfeld één van de speerpunten van het post-Kyoto klimaatbeleid.

Uit recent satellietonderzoek van de Wereld Voedsel- en Landbouworganisatie FAO bleek echter nog op 30 november 2011 dat het heel erg de verkeerde kant blijft uitgaan met onze wereldwijde bosoppervlakte: van een gemiddelde oppervlakte bosverlies van 4,1 miljoen hectare per jaar tussen 1990 en 2000, versnelde dit ritme nog tot 6,4 miljoen hectare per jaar in de periode van 2000 tot 2005. Zelfs indien men nieuwe bebossingen in het plaatje opneemt, dan nog verloor onze aarde netto elk jaar 4,9 miljoen hectare bos de voorbije 15 jaar. Dit is 10 hectare bos per seconde, en dat gedurende een periode van 15 jaar... Het is een evidentie dat een verder versnellende wereldwijde ontbossing een zeer zware hypotheek op het klimaat, de biodiversiteit en de duurzame vervulling van broodnodige ecosysteemdiensten legt, en dat de internationale gemeenschap, maar ook Vlaanderen, dringend maatregelen dienen te nemen.

Op de biodiversiteitstop in Nagoya gaf België alvast een aanzet door 10 miljoen euro toe te zeggen ter financiering van REDD+ (*Reducing Emissions from Deforestation and Degradation*: reductie van uitstoot door ontbossing en bosdegradatie)-activiteiten. Op Vlaams niveau maakte minister Schauvliege bekend dat drie nieuwe projecten in Peru en Ecuador steun krijgen uit het Vlaams Fonds Tropisch Bos (VFTB). Het fonds, in 2002 opgericht, ondersteunt projecten die de bescherming en het beheer van tropische bossen nastreven. De eerste jaren werden vooral projecten rond duurzaam bosbeheer en certificering van hout, beheer van bosreservaten en hun bufferzones, herbebossing en herstel van gedegradeerde gebieden ondersteund. Sinds 2007 ligt de nadruk meer op het belang van bossen in het milderen van klimaatverandering en de aanpassing hieraan. De projecten combineren deze doelstelling met biodiversiteitsbehoud en ontwikkeling van lokale bevolkingsgroepen.

Andermaal constateren we dat ook in 2010 de inbreng van de Vlaamse overheid in dit fonds fors verder werd teruggeschroefd. Vlaanderen zou echt, als één van de rijkere regio's ter wereld, een veel belangrijker engagement op dit vlak moeten opnemen. Met deze magere budgetten ter ondersteuning van duurzaam bosbeheer in de tropen slaat onze overheid bovendien een bijzonder mal figuur bij de ons omringende landen. Het behoud van de bossen in de tropen is bovendien een heel belangrijk, goedkoop en efficiënt instrument in de strijd tegen klimaatsverandering en voor het biodiversiteitsbehoud.

Tabel 7 Projectuitgaven Vlaams Fonds Tropisch Bos (Euro)

Tropisch bos	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Budget VFTB (€)	485.244	627.378	732.944	416.250	366.403	399.562	399.795	370.313	266.000

Ook de illegale houthandel blijft zorgen baren. Uit het FLEGT action plan van de Europese Unie blijkt dat 20% in de Europese Unie¹⁰ van het geïmporteerd tropisch hout illegaal te zijn. Ook in België wordt heel wat illegaal hout uit het Amazonegebied gebruikt. Onder andere de houtsoorten Garapa, Pau Amarelo, Ipé, Itauba, Jatoba en Tatajuba, worden in grote volumes in België ingevoerd en zijn vaak illegaal.

Bronnen

Deze Bosbarometer werd opgesteld op basis van informatie van het Agentschap voor Natuur en Bos, Groenhart, de natuurindicatoren van het INBO, de website over het Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen, parlementaire documenten, documenten van DG Environment van de Europese Commissie en de *Conference Proceedings Forest Europe Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe Oslo 14-16 june 2011*.

¹⁰ http://ec.europa.eu/environment/forests/illegal_logging.htm

Bosbarometer 2011

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Bron
Ontbossing	Jaarlijkse vergunde ontbossing (ha)	NvT	181	200	185	225	236	291	248	278	273	232	ANB
	Ontheffing toegekend (ha)	126	50	39	64	68	68	381	27	48	123	33	ANB
	Te compenseren bebossing (ha)	NvT	236	242	219	240	304	358	270	309	338	279	ANB
	Natura compensatiebebossing door ontbossers (theoretisch, ha)	NvT	110	98	78	94	129	104	81	121	109	122	ANB
	Aantal hectares waarvoor ontbossers financieel compenseren (theoretisch, ha)	NvT	126	145	141	146	175	254	189	188	229	157	ANB
	Financiële compensatie door ontbossers (euro)	NvT	2,48.10 ⁶	2,87.10 ⁶	2,76.10 ⁶	2,90.10 ⁶	3,46.10 ⁶	5,47.10 ⁶	3,78.10 ⁶	3,71.10 ⁶	3,50.10 ⁶	4,57.10 ⁶	ANB
	Aangekochte grond voor compensatiebebossing (ha)	NvT	0	3	19	30	94	88	156	98	10	46	ANB
	Nog te compenseren sinds 2001 (ha)	NvT	126	267	390	506	586	752	785	875	1.094	1.205	Berekening
Bosuitbreiding	Bosuitbreiding via subsidies door privé-personen en lokale overheden	199	1	2	208	114	122	89	9	63	83	21	ANB
	Oppervlakte bebossing landbouwgronden (met subsidies 1996)	198	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	ANB
	Oppervlakte bebossing landbouwgronden (met subsidies 2003)	NvT	NvT	NvT	202	110	121	89	NvT	NvT	NvT	NvT	ANB
	Oppervlakte bebossing landbouwgronden (met subsidies 2008)	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	58	77	20	ANB
	Oppervlakte bebossing of herbebossing niet-landbouwgronden	2	1	2	6	4	0	0	9	6	6	1	ANB
	Aankoop gronden voor bebossing door Vlaamse Overheid	76	286	274	307	243	216	136	99	25	5	0	ANB
	Totaal effectieve bosuitbreiding (cumulatief)	1.809	2.096	2.373	2.888	3.245	3.583	3.807	3.916	4.004	4.092	4.113	Berekening
	Doelstelling	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	RSV

Bosbarometer 2011

	Bijkomend bos in ruimtelijke uitvoeringsplannen (ha) (cumulatief)	1.173	1.481	1.384	1.396	1.372	1.900	2.000	2.000	2.300	2.300	2.200	NARA/ARP
	Doelstelling planologische bosuitbreiding (ha)	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	RSV
Bosoppervlakte	Oppervlakte bos (ha)	146.381	146.597	146.775	147.201	147.457	147.782	147.907	148.004	148.033	147.966	147.924	Berekening
	Oppervlakte bos kadastraal gekend (ha)	108.438	108.361	108.317	108.165	108.132	108.059	0	0	108.427	108.453	108.365	Kadaster / APS
	Achterstand op doelstelling RSV	8.280	8.833	9.424	9.767	10.280	10.725	11.369	12.041	12.012	12.079	12.122	Berekening
Tropisch bos	Projectuitgaven Vlaams fonds tropisch bos (euro)	NvT	NvT	485.244	627.378	732.944	416.250	366.403	399.562	399.795	370.313	266.000	Groenhart
Duurzaam bosbeheer	Oppervlakte uitgebreide bosbeheerplannen (ha) (cumulatief)	5.312	5.780	6.257	7.057	7.395	8.227	12.449	14.459	19.101	20.864	23.887	ANB
	Oppervlakte beperkte bosbeheerplannen (ha) (cumulatief)	23.184	23.883	24.788	26.399	26.704	27.694	28.232	28.712	28.987	29.195	29.580	ANB
	Oppervlakte gecertificeerde bossen (ha) (cumulatief)	4.382	4.382	4.382	4.513	4.513	4.513	8.008	8.008	9.098	12.595	15.188	ANB
	Individuele certificering (ha) (zit sinds 2009 onder groepscertificaat)	4.382	4.382	4.382	4.513	4.513	4.513	4.513	4.513	4.513	NvT	NvT	ANB
	Groepscertificering (ha)	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	3.495	3.495	4.585	12.595	15.188	ANB
Recreatie	Oppervlakte officiële speelzones (ha) (cumulatief)	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	2.049	2.141	2.362	2.453	2.434	ANB
	Oppervlakte officiële speelzones in bossen (ha) (cumulatief)	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	NvT	2.023	2.089	2.279	2.369	2.350	ANB
Ecologische en wetenschappelijke functie	Bosreservaten - totale oppervlakte (ha) (cumulatief)	1.577	1.685	1.685	2.116	2.116	2.272	2.421	2.545	2.545	2.630	3.004	ANB
	Oppervlakte erkende bosreservaten (ha)	105	141	141	163	163	167	218	220	220	254	273	ANB
	Oppervlakte aangewezen bosreservaten (ha)	1.472	1.544	1.544	1.953	1.953	2.105	2.203	2.325	2.325	2.376	2.731	ANB